№ 7 ՇԱԲԱԹ, 15 ՅՈՒՆՎԱՐԻ

1911
ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

Խմբագրությունը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարություն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարությունների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կօպէկ.

Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ
ՆԵՐԿԱՅ 1911 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը 9 ր., 9 ամսվանը 8 ր., 8 ամսվանը 7 ր., 7 և 6 ամսվանը 6 ր., 5 ամսվանը 5 ր., 4 ամսվանը 4 ր., 3 ամսվանը 3 ր., 2 ամսվանը 2 ր., 1 ամսվանը 80 կ. և 20 կ. պօստի ծախք։

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլար. Եւրոպայի բաժանորդները 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները 10 ռուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները 120 ղրուշ։

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն, և միևնոյն ժամանակ 40 կօպ. նամակադրոշմ։

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rèdaction du journal „MSHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔՈՒՄ
ԹԱՏՐՕՆ Ե. Ռ. ՋԱՆՓՕԼԱԴԵԱՆԻ

Երևանի նախկին ակումբի շէնքը, հիմնական վերաշինությամբ, յարմարեցված է յատկապէս թատրոնի համար։ Առանձին պատուէրով բերված է բոլորովին նոր, շքեղ զեկօրացիա։ Կան բուֆֆօր, բէկվիզիտ և ամեն յարմարություններ։

Գ.գ. սիրողները կարող են դիմել. (Въ гор. Эривань, Театръ ДЖАНПОЛАДОВА.
(Тифлисъ, Контора „Энергія". Пушкинск. № 3.

(չ. 2.) առ. 1404. 15—6

Ցանկանալով կարելիություն տուած լինել սակաւ միջոց ունեցող ամերին ևս համեմատաբար էժան գնով ծխելու ԱՄԵՆ ՄԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԻՆ ԲԱՒԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒՈՂ ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐ,

Ա. ԷՆՖԻԱՃԵԱՆՑԻ
ՖԱԲՐԻԿԱՆ
ԲԱՑ Է ԹՈՂԵԼ ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐ
„ԼԷՎ" 20 ՀԱՏԸ 5 Կ.

„ԼԷՎ" պապիրոսները այնքան ԼԱՒ են, ամեն մի կողմից, որ անկարելի է մտածել, թէ որևէ, մէկը եթէ փորձել է այդ պապիրոսները, մշտական չը ծխէ դրանց, որպէս

ԱՄԵՆԱԼԱՒ ՊԱՊԻՐՈՍ
ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ ՎՐԱ ԳՏՆՎՈՂ
ՆՈՅՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐԻՑ

(չ.ու.վ.) առ. 1428. 10—8

ՆԵՐԿ. 26. ԱԲՈՆԵՄԵՆՏԻ ՀԱՇԻՒՆ № 9

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՕՆ
Երկուշաբթի, յունվարի 17-ին
ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ
Մասնակցությամբ տիկ. ՎԱՐԴՈՒՀՈՒ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՔԱՆԴԱԾ ՕՋԱԽ
Կոմէդիա 3 արար., Գ. Սունդուկեանի

ԴԻԷՍԻ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

Օսէփի դերը հեղինակի թոյլտուությամբ գրականական ոճով կը խաղայ պ. ԱԲԵԼԵԱՆ
Երրորդ արարուածում պարեր եւ երգեր։
Մասնակցում են՝ տ. տ. Աշխէն, Գուլազեան Դուրեան-Արմէնեան, Ժամկին, Վարդուհի, Ցամիկ, պ. պ. Աբելեան, Ալլահվերդեան, Աւետեան, Ղազարեան, Մամիկոնեան, Միրզոյեան, Յարութիւնեան, Ռշտունի և ուր.։
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 6½-ին է։ Տեղերի գները բենեֆիսային են։
Գլխ. բեժիսեօր՝ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆ

Հինգշաբթի, յունվարի 20-ին, Արքունական թատրոնում ՏԻԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ-ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ բենեֆիսին առաջին անգամ «ՀԱՆՐԻ ՆԱՎԱՐԱՑԻ»։

Վարչության հերթապահ անդամներ (Գ. Ծուբլենան
(Գ. Լևոնեան

47. 2—1 առ.

հետ, անցնելով Անդրկովկասի երկրամասը, առանձին ոյժ ստացաւ, երբ կապվեց Ռուսաստանի հետ, իսկ վերջին շրջանում Արաքսի աւազանի ընթացքով Պարսկաստանի հետ։

Այժմ հերթական են ճանաչվել և մի շարք նոր գծեր։

Մենք խօսեցինք Մեծ-Հնդկական երկաթուղու մասին։ Այդ երկաթուղին բացի իր յատուկ խոշոր նշանակութիւնից, ներկայանում է միևնոյն ժամանակ իբրև անդրկովկասեան ներքին երկաթուղային գծերից մէկը, որ պէտք է կապէ Անդրկովկասեան երկաթուղին պարսկական սահմանագծի հետ։

Այս տարի սկիզբն է դրվում Կասպեան երկաթուղու կառուցմանը։ Նախապատրաստական գործողությունները վերջացել են, ֆինանսական նախահաշիւները քննված են և մտում է գործնական աշխատանքների ծրագրի պատրաստությունը։

Մեծ ընդունելություն գտաւ և ժողովրդականություն ստացաւ Սև-ծովափեան երկաթուղու ծրագիրը, որ անցեալ տարվայ աշնանը հանդէս եկաւ և ճանաչվեց իբրև հեշտ և արագ իրագործելի մի ձեռնարկություն առաջարկ։ Պետական Դումայի անդամները համակրությամբ վերաբերվեցին այդ ծրագրին և, հաւանական է, որ այդ երկաթուղու հարցը շատ շուտ ստանայ դրական լուծում։

Այդ երկաթուղուն վիճակված է նպաստել մեծապէս, որ Կովկասը, իբրև հարաւային երկիր, ընդունակ հանդիսանայ ծառայել իր յատուկ կոչմանը իբրև ձմեռնային ապաստարան, իբրև տաք երկրների բուսականությունն արդիւնաբերող, իբրև հաղորդակցության մեծ ուղի արևմտեան Կովկասում։

Մենք չենք կարծում, թէ այդ երկաթուղով բոլորովին ոչնչանում է Կովկասեան լեռնաշղթայի կենտրոնում կառուցվելիք երկաթուղու խնդիրը։ Ոչ։ Նա միայն յետաձգվում է։ Եւ անկասկած, մի քանի տարիներից յետոյ հորից խնդիրը հանդէս կը գայ, և այն ժամանակ գուցէ նա աւելի նպաստաւոր պայմաններ գտնի իր իրագործման համար։

Շօշափելի նշանակություն ունեցող գծերից մէկն է ներկայանում մեր երկրի մի շրջանի համար Բօրժոմի միացումը Ախալցխայի և Կարսի հետ։ Արագ և մշտական հաղորդակցության ուղիների պակասությունը այդ շրջանում ճնշող ազդեցություն է ունեցել տեղական արդիւնագործության զարգացման վրա և Կարսի նահանգը այդ մասում կարծես բոլորովին կտրված է Անդրկովկասի միւս տեղերից։

Մենք մեծ նշանակություն ենք տալիս երկաթուղիական գծերի կառուցմանը մեր երկրում, որովհետև մեր երկիրը չափազանց զգալի անյարմարությունների մէջ է գտնվում շնորհիւ հաղորդակցության ուղիների բացակայության կամ պակասության։

Եւ յաճախ մեր երկրի մի քանի կէտերի միջև հաղորդակցությունը աւելի աննպաստ վիճակումն է, քան Թիֆլիսի և Պարիզի միջև։

Ոչ մարդիկ են կարողանում միմեանց հետ արագ և յարմար յարաբերություններ պահպանել, ոչ պօստն է կարողանում արագ հասցնել ծրարները տեղից տեղ, ոչ ապրանքներն են կարողանում անվնաս և արագ փոխադրվել շուկայից շուկայ։

Ցուէք հնար եղածին չափ շատ երկաթուղիներ, խճուղիներ և հաղորդակցության ուրիշ յարմարություններ երկրի բոլոր մասերին և կը տեսնէք, որ երկրի զարգացումը մեծ զարկ կը ստանայ հաղորդակցության այդ զգալի բարելաւումներից։

Ա. Քալանթար

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

„Բեկեր"-ի Կ. Պոլսի թղթակիցը հեռագրում է. «Պատասխանելով Ֆէրիդի հարցասնդմանը Պոտսդամում եղած բանակցությունների մասին, արտաքին գործերի մինիստրը ասաց, որ հարցը փափուկ բնաւորություն ունի և որ Թիւրքիան բարեկամ է և Ռուսաստանին, և Գերմանիային, և յայտնեց, որ ռուս-գերմանական համաձայնությունը ոչ մի կերպ ուղղված չէ Թիւրքիային։ Պալատը բաւականացաւ մինիստրի այս յայտարարությամբ»։

„Daily Telegraph"-ին հաղորդում են Պետերբուրգից, որ ռուս կառավարությունը սպասում է, որ 1) թոյլատրվի առանց մաքսի ներմուծել Պարսկաստան այնքան ավտոմոբիլներ, որքան դա կը պահանջեն ռուսների շինած ճանապարհների կարիքները, 2) բաւարարություն կը տրվի Ղարադաղում գտնվող հանքերի կօնցեսիաներին։ Թէհրանում, լուրերին հայած, տրամադրված են կատարել Ռուսաստանի պահանջները։

Ցամենայն դէպս առայժմ խօսք չէ կարող լինել ռուս զօրքեր դուրս բերելու մասին՝ Թաւրիզից և Արդաբիլից։

Թիւրքական մի զօրեղ նաւատորմ է ուղարկվում լողալու կրէտական ջրերում աղդեցություն գործելու համար կրէտացիների վրա։ Կրէտական մահմեդականները 50,000 ֆունտ նուիրեցին թիւրքական նաւատորմի համար։

Երիտասարդ-Թիւրքերը, ի նկատի ունենալով ապատամբությունը Ալբանիայում և Արաբիայում, անհրաժեշտ են համարում Շէվքէթ փաշայի դիկտատորությունը։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆինլանդիայի վիճակագրական կենտրոնական վարչությունը հրատարակել է 1909 թվի երկրի բնակչության վերաբերեալ հաշիւը, որից առաջ ենք բերում մի քանի հետաքրքրական թուեր։

Հաշուեցության տարին ամբողջ երկրում ծնվել է 95,005 հոգի, մի թիւ, որից բարձր երբէք չէ նկատված այդ երկրում։ Մեռել է 50,577 հոգի. այդպիսով բնակչության աճեցումը այս տարի հաւասար է եղել 44,428 հոգու, կամ հազարին գրեթէ 17 հոգի։ Երկրի ընդհանուր ազգաբնակչությունը թիւը 1909 թվին հաւասար է եղել 3.059,324 հոգու, որոնցից 15 տոկոսը ընկնում է քաղաքների բնակիչների վրա, իսկ գիւղերի՝ 85%։ Երկրի մէջ մահացությունը զգալի չափով պակաս է համառուսականից, հաւասարվելով եւրօպական ամենաբարեկարգ երկիրների մահացությանն, որ ցոյց է տալիս և բնակիչների բարեկենցաղական դրությունը և, որ գլխաւորն է, նրա աւելի բարձր կուլտուրական զարգացումը։

Սակայն երկրի ազգաբնակությունը չէ աճում այն չափով, որ նկատվում է մեռածների և ծնածների թվի համեմատությունից։ Դա հնորհիւ գաղթականության է։ 1908 թվին երկրից գաղթել են, գլխաւորապէս Ամերիկա, 6284 հոգի, իսկ 1909 թվին՝ 20,634 մարդ, որ մի խոշոր թիւ պիտի նկատել այդ փոքրիկ երկրի համար։

Ժողովրդական լուսաւորության մինիստրի կարգադրությամբ Մոսկվայի համալսարանից արձակված են իրաւաբանական, բժշկական և մաթեմատիկական ֆակուլտետների ընդգրկական բաժնի 18 ուսանողներ։ Արտաքվածների ամենամեծ թիւն ընկնում է իրաւաբանական ֆակուլտետի վրա, այն է 14 հոգի, որոնցից հայեր են՝ Բաղդասարեան, Վ. Խ. Կօրգանեան, Ա. Գ. Ներսէսեան, Մ. Ֆ. Զուբաբ, Գ. Ս. Եաղչեան և Ռ. Ա. Բէկզադեան։ („Р. В.")

Պետական խորհրդի ֆինանսական յանձնաժողովի նիստում մաքսային տուրքերի դէպարտամենտի նախահաշիւը քննելու ժամանակ ֆինանսների մինիստր Կոկովցէվ հաղորդեց, որ մինիստրության մէջ կազմակերպված է մի յանձնաժողով, որին յանձնարարված է մշակել այն նեղությունների վերացման ծրագիրը, որոնց ենթակայ էին ճանապարհորդները սահմանն անցնելու ժամանակ։ („Р. В.")

Զինուորական մինիստրությունը մի օրինագիծ մտցրեց Պետական Դումա խնդրելով դումար յատկացնել արևելեան լեզուներ ուսումնասիրելու այն օֆիցէրների համար, որոնք աւարտելով արևելեան լեզուների դասընթացքը մասնագիտական դպրոցներում՝ ուղարկվելու են երկու տարով այն երկիրը, որի լեզուն նրանք ուսումնասիրել են։

Մադրիդ.—Բաղթասի տեղեկատու բիւրօն հաղորդում է, որ Պօրտուգալիայում զօրքերի մէջ ուժեղ ագիտացիա է մղվում միապետությունը վերականգնելու օգտին։ Շատ տեղերում հանրապետականների ամբոխը ներս է խուժել եկեղեցապատկանները և ոյժով ցրել է քահանաների ժողովները, ուր ներկայ են գտնվում զինուորներ հակասահմանադրական պրօպագանդա լսելու համար։

Պատերազմական նաւերում ոչ օֆիցէրները, ոչ նաւաստիները թոյլատրություն չեն ստանում ոտքը ափ դնելու։

Լօնդօն.—Փետրվարի 2-ին քննվելու է հանրապետական «Դեվիբերատոր» թերթի հրատարակիչ Էդուարդ Միլիուսի գործը, որին Գէորգ Թագաւորը մեղադրում է զրպարտության ու դիֆֆամացիայի մէջ։

Սոֆիա.—Անագին սենսացիա առաջ բերին նախկին մինիստր Նաչէվիչի մերկացումները, որ մամուլի մէջ հանդէս է եկել հերքելու Թիւրքիայի նախկին զինուորական մինիստր Բաչօյ Պետրովի յայտարարությունները այն մասին՝ իբր Բուլգարիան 1906 թ. մտադրվում էր անակնկալ յարձակում գործել Թիւրքիայի վրա և Ջարդել նրան։ Նաչէվիչը, որ այն ժամանակաւորապէս գործերի մինիստր էր, յայտնում է, թէ այդ տեսակ դիտաւորություն կառավարությունը չունէր և պատերազմի նա չէր պատրաստվում։ Պետրովի յայտնագործությունը Նաչէվիչի ասելով սոսկ նպատակ ունի իրանից վերցնել զինուորական մատակարարումների մէջ տեղի ունեցած վերծումների մեղադրանքը և այդպիսով ազատել իրան զինուորական դատարանից։

Սոֆիա.—Մակեդոնիայից հաղորդում են, որ էկզարխատի և պատրիարքարանի միջև կայացել է լիակատար համաձայնություն քրիստոնէական եկեղեցական-դպրոցական արտօնությունները երիտասարդ-Թիւրքերի ձեռնմխելիությունից պաշտպանելու համար միահամուռ գործակցության վերաբերությամբ։

Բուդապեշտ.—Վիճակագրությունը ցոյց տուաց, որ ներկայումս Ունգարիայում և Խորվատիայում ապրում են 19¼ միլիոն մարդ։ Լրագիրները վկայում են, որ ոչ ունգարացի ազգությունների աճումը գերազանցում է մաջարների աճումին։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԺԱՄՀԱՐԵԱՆՆԵՐԻ ՆՈՒԷՐԸ

Լաւ չեմ յիշում թէ ով, բայց եւրօպացի հայագէտներից մէկը հայերին անուանել է բարեգործական համայնք։

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Աւագների խորհուրդը յայտնում է իր տեղեկութիւն պ. պ. անդամների, որ շաբաթ, յունվարի 15-ին 1911 թ. երեկոյեան ժամը 9-ին տեղի կունենայ

տարեկան
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Պարապմունքի առարկաներն են.

1) Վերաստուգիչ յանձնաժողովի զեկուցումը 1910 թ. համար։
2) 1910 թ. հաշուի հաստատությունը։
3) 1911 թ. նախահաշուի հաստատությունը։
4) Աւագների խորհրդի զեկուցումը յատուկ ֆոնդ կազմելու մասին՝ ժողովարանի համար սեփական շինություն ձեռք բերելու նպատակով։
5) Կանդիդատ առաջարկված անձերի քուէարկություն։
6) Ընտրություն աւագների և կանդիդատների՝ 1911 թ. համար։
7) Ընտրություն վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամների և կանդիդատների 1911 թ. համար։

Ընդհանուր ժողովից յետոյ տեղի կունենայ ընթերցք 3 տեսակ կերակուրից, զանկուսկայով, առանց գինու, իւրաքանչիւր անձի համար 1 ր. 50 կօպէկ։

Ընթրիքին կը նուագեն զինուորական երաժշտախումբը, սազանդարներ և դուդուկներ։

Ազդ.—Ընդհանուր ժողովի պատճառով ողորմական Ընտանեկան Երեկոյթը շաբաթ, յունվարի 15-ին յետաձգվում է։

առ. 29. 2—2

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒՐԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ

Շաբաթ, յունվարի 15-ին

Հայոց Դրամ. Ընկ. թատերասէրների խումբը մասնակցությամբ դերասանների
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՅԻՄԱՐ

Կոմեդիա 4 գործ. Ֆուլդի, թարգմ. Տ. Ցովհաննիսեանի

Մասնակցում են՝ տ. տ. Արաքս, Գուլազեան, Դուրեան-Արմէնեան, Զաբէլ, Ժասմին, պ. պ. Ալլահվերդեան, Աւետեան, Լաքա, Ղազարեան, Մամիկոնեան, Միրզոյեան, Շահխաթունի, Ռշտունի և ուրիշներ։
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 6½-ին։
Գլխ. բեժիսեօր՝ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆ
Հերթապահ կարգադրիչներ՝ պ. պ. Երիցեան, Սամարջյեան և Թումանեան

48. 1—1

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԱԳԾԵՐ

Առաջիկայ տասնամեակը պէտք է յիշատակելի լինի Անդրկովկասի կեանքում ի միջի այլոց երկաթուղիական ցանցի ընդարձակումով և խտացումով։

Եւ ներկայ 1911 թուականը սկիզբ կը դնի մի քանի նախագիծների իրագործման սկզբնաւորությանը։

Անդրկովկասեան երկաթուղին, որ կապում է Սև-ծովը Կասպից-ծովի

Այդ կողմից ծառը հերոսացին հայ ազգին աւելի լաւ է ճանաչել, քան Մոսկվայի հայ իրաւաբան-հրապարակախօսը, որը հասարակական բազմամարդ մի ժողովում հայ ազգին անուանեց՝

— Միլէթ,—և դա այնպիսի մի շեշտով ու ձայնով, որ բոլոր ներկայ եղողները քիչ մնաց խմբովին էջմիածին գնային՝

— Վեղարներ ծածկելու և... «լոյս զուարթ» երգելու։

Փառք Աստուծոյ, որ այդ այդպէս չեղաւ, եթէ ոչ Մատթէոս Բ Կաթողիկոսի կեանքը ուղիղ ամսով կարճած կը լինէինք...

Բարեգործական համայնքը — անկասկած հայ ազգին աւելի է սազում, քան միլէթը, որը պարզ ու պարզ ժողովուրդ է նշանակում և ուրիշ ոչինչ։

Եւ ճիշդ որ, եթէ զուք նայում էք մեր բոլոր խոշոր, այսպէս ասած, հասարակական և կրթական հաստատութիւններին, տեսնում էք, որ դրանք բոլորն էլ արդիւնք են հայ հարուստների տուած առատաձեռն նուէրների։ Լազարեան ճեմարան, Գասպարեան անկիւնոց, Ներսիսեան դպրոցը իր էֆէնդիան-Փիրազեաններով, Մանթաշեանով, Բարեգ. Հնկերութիւնը՝ Խուդաւերդեան որբանոցով, Անտանեանը, Մանթաշեանի, Աֆրիկեանի նուէրներով, գրական ֆոնդը՝ Պօղոսեանի 10 հազար դրամագլխով, Ատարանի Աղաբաբեան դպրոցը, Նոր-Նախիջևանի Գօգոյեան դպրոցը, Թէոդոսիայի Մաւիսեան ուսումնարանը, Բաքուի Մարգարիտեան Ընկերութիւնը Ռոստոմեանի, Թումայովի և այլոց նուէրներով, Երևանի թեմական դպրոցը՝ Թայիրեանի թողած կտակով, Ալամանի հիւանդանոցը Թիֆլիսում, Ժամհարեան հիւանդանոցը Շուշում, Աթանասեանի հիւանդանոցը Գանձակում, Անանեանի դպրոցը Թիֆլիսում, Քանանեան դպրոցը Նոր-Զուղայում, Եգոր Զոհրաբեանինը՝ Թաւրիզում, Սանասարեանի դպրոցը Էջմիածնում, Սպարթալեանինը՝ Զմիւռնիայում, Կարապետեան դպրոցը Ախալցխայում, Արզումեանինը և Բազդասարեանինը Ալեքսանդրօպոլում և այլն և այլն...

Եթէ այս անուններին և հաստատութիւններին աւելացնենք և մի քանի սատեակ անուններ ու հաստատութիւններ այլ տեղերում, կը տեսնենք, որ ճիշդ է եղել եւրոպացի ճանապարհորդը, անուանելով հային բարեգործական համայնք։

Յիշում եմ, մի ժամանակ Աւ. Արասխանեան մի ցուցակ էր պահում «Մուրճում» հայ հարուստների նուիրաբերութիւնների համար. և եթէ ինձ իմ յիշողութիւնը չէ դաւաճանում, մի թէ երկու տարվայ մէջ այդ ցուցակը այնքան մեծացաւ և զումարը այնքան աճեց, որ քիչ մնաց որ ես էլ կարծէի, որ ամէն հայ մարդ բարեգործ է, իսկ ազգը, ճիշդ որ, բարեգործական համայնք։

Հայ հարուստների, հայ բարեգործների այս երկար ցանկի մէջ այսօր աւելանում է եղբարք Ժամհարեանների անունը, և աւելանում է երկրորդ անգամ։

Առաջինը նրանց միւս մեծ գործն էր Շուշում՝ Ժամհարեան հիւանդանոցը, դարձեալ մի հոյակապ գործ, Թամիրեան հոյակապ Ջրանցքի և Արափելեանների դպրոցին կից։

Բայց այս անգամ Ժամհարեանները հրապարակ են գալիս նոյնիսկ հայութեան մէջ հազուագիւտ բարեգործութեամբ. նրանք անդին գումար էն նուիրում զիտանական մի դպրոցի հիմնարկութեանը։

Հանդուցեալ Ե. Ա. Դաւթեանի կտակից յետոյ, սա Անդրկովկասում երկրորդն է նպատակով և առաջինը իր խոշորութեամբ։

Հայ գիւղն ու գիւղացին միշտ էլ եղել են այն կոնեկտները, որոնց վրա հեծած անա յիսուն տարի է ինչ հրապարակ է իջնում հայ ինտելիգենտը։

— Խեղճ գիւղ, թշուառ գիւղացի, յետամնաց մեր երկիր, քարացած մեր սընտեսութիւն, սոված ժողովուրդը, գաղթական ազգը, խոպան դաշտերը, ծարաւ արտերը—ահա այն բառերը, որ ամէն օր 50 տարի շարունակ լսել, կարդացել ենք մենք գրքերում, թերթերում, ճառերի և կոչերի մէջ...

Բայց 50 տարվայ մէջ ոչ ոք չէ մտածել այդ խոպան դաշտերի, ծարաւ արտերի, քաղցած մտտեսութիւնների մասին։

Կարծես թէ այդ բոլորը միայն նրա համար գոյութիւն ունէին, որպէսզի զարգարէին լաց ու կոծով, սիս ու վախով լի հայ թերթերի էջերը, հայ գրողի գրիչը, ճառախօսի բերանը... Ոչ ոք չէր մտածում մի հատ ծառ անկել այդ ամպի դաշտում, մի դոյլ ջուր ածել նրանց տակ, մի նոր սերմ գցել այդ քամված և ուժասպառ արտերում...

Եւ դրա մասին առաջին մտածողները եղան Ժամհարեանները, սեղանաւոր Ժամհարեանները և այն 50 տարի յետոյ...

Անշուշտ, ընթերցող, դուք լսած կը լինէք նաև այն հայ հարուստների մասին, որոնք տասնեակ հազարներ են ծախսել շռայլութեան և մի բաներինայի կուրծքը զարդարելու վրա։

Ահա այդքան աշխարհաքաղաքացի է եղել հայ ունևորը։

Իսկ հայ գիւղը, իր հայրենի գիւղը նա մոռացել է 50 տարի շարունակ։

Այսօր, վերջապէս, այդ յանցաւոր մոռացութեանը վերջ է դրվում եղբարք Ժամհարեանների առատ նուէրով...

Վերջապէս։

Դա բաւական չէ. մեղ թւում է, որ դրանով սկիզբ է դրվում մի մեծ գործի, մի մոռացված գործի, որը պահանջում է ոչ միայն եղբարք Ժամհարեաններին, այլ նրանց ուրիշների...

Ժամանակ է, որ Ժամհարեան նուէրով բացվի մի նոր դարեշրջան մեր երկրի տընտեսական խորը ցաւերի բուժման համար։

Եւ Ժամհարեաններից յետոյ եկող ամէն մի անուն, որ գալու է մեր խոպան երկիրը ոռոգելու, դաշտը ծաղկեցնելու, արժանի կը լինի նոյն երախտագիտութեան հայ ժողովրդի կողմից, որքան և եղբ. Ժամհարեաններինը։

Միայն թէ գան նրանք, գան ոչ թէ տասնեակ տարիներից յետոյ, այլ այժմ, գան առանց ուշացնելու այն մեծ, այն մոռացված գործը, որի կարիքը բացել են այսօր եղբ. Ժամհարեանները իրանց գիւղատնտեսական դպրոցով։ Ա. Աթանասեան

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Յունվարի 12-ին, քաղաքային վարչութեան շինութեան մէջ, տեղի ունեցաւ քաղաքային դումայի այն մասնաժողովի նիստը, որ զբաղվում է կովկասեան ապագայ բարձր կրթական հաստատութեան համար նուիրատուութիւններ ժողովելով։

Մասնաժողովի նախագահ իշխան Դ. Մ. Թումանեանը զեկուցեց, որ նա մասնաժողովի անդամներ Մ. Լունկեվիչի և Ա. Բաբեանի հետ ներկայացան կովկասեան համալսարանի գլխաւոր կոմիտէի նախագահ սենատոր Վասսիլիևին։

Յետոյ Ալ. Քալանթարը հաղորդեց Աթանաս Ժամհարեանի 250,000 ռուբլի կտակի մասին, Թալիշում մի կալուածք մօտ 4000 դեսեատին տարածութեամբ և մի տուն Շուշում։

Պարզվեց, որ այդ միջոցները բաւարար չեն յատուկ բարձր գիւղատնտեսական դպրոց հիմնելու և պահպանելու համար։ Այդ պատճառով մասնաժողովը հարց յարուցեց, թէ եղբ. Ժամհարեանները համաձայն չեն լինի, արդեօք, որ այդ զումարը յատկացվի Թիֆլիսի ապագայ համալսարանի հաստատութեան համար այն պայմանով, որ նրան կից լինի նաև գիւղատնտեսական բաժանմունք։

Որոշվեց այդ մասնաժողովի մէջ հրաւիրել Ալ. Քալանթարին և Թիֆլիսի գաւառական ազնուականութեան պարապուրդ իշխ. Թումանովին։

Որոշվեց ազդել Բաքուի դումայի ձայնաւորների վրա, որպէսզի վերաքննեն իրանց որոշումը որի համաձայն էկս միլիոն է տրվելու ապագայ համալսարանի հաստատման գործի համար։

Այնուհետև մասնաժողովը իր անդամներին յանձնարարեց բանակցութիւններ սկսել զանազան քաղաքների և հաստատութիւնների հետ, որոնք խոստացել են նուիրատուութիւններ։ («Կ.»)

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Բուենոս-Այրես, 11 յունվարի

Այսօր, վերջապէս, Տիվիբուլի գնացքը հասաւ Բուենոս-Այրես, նա դուրս էր եկել կայարանից ամսոյս 6-ին և մի քանի վերստ միայն առաջանալով՝ վերադարձել էր կրկին Տիվիբուլի։ Գնացքը ճանապարհի խոտանման պատճառով մնացել է ամրողջ վեց օր։ Ուրիմն ճանապարհորդների վիճակի մասին բոլոր երկիրները անտեղի էին։

Ս. Նազարեան

Իդդիբ, 8 յունվարի

Ամսոյս 4-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին օդանութիւն աղաղակող ձայնը, զանգակների անընդհատ զանգահարութիւնը մի քանի բոպէում ամրողջ Իդդիբը ոտքի կանգնեցրեց, ամենքը—մեծ ու փոքր վազում էին եկեղեցի, ուշ չը դարձնելով սառնամանիքին։ Հրդեհ... Անհոգի հրդեհը մի ժամվայ մէջ լափեց բաւական հարուստ եկեղեցու թանգարժէք գոյքերը։ Բոլոր ժողոված մարդիկ միայն հանդիսատես էին, ոչ ոք օգնութեան չը հասաւ՝ բացի յայտնի Դուկասիից և Բինոյից, որոնք հերոսաբար բոցերի դէմ կռուում էին։ Այդ երկու անձնազոհ երիտասարդների ջանքերը ապարդիւն չանցան, ազատեցին խաչափայտի թանգարժէք մասունքը և մի քանի արծաթեայ զարդեր. եկեղեցին մինչև երրորդ օրը դեռ մխում էր։ Ահա այսպիսի մեծ սուլով վիմաւորեցին իգդիրցիք սէր, խաղաղութիւն աւետարանող մեծ քարոզչի Մենդեան ծօնին։ Հերդեհը առաջացել էր քահանաների և տիրացուի անուշադրութիւնից։

Հետևեալ օրը՝ Ծրալոյցի առաւօտեան բաղմամարդ ծիսական ժողով կայացաւ, նախագահութեամբ գործ. Գ. քահ. Տէր-Գրիգորեանցի։ Եղան կարծիք յայտնողներ, որ ժողովուրդը, քահանաները գնան Իգդիրմաւ (Իգդիրի արուարձան), այնտեղից հանդիսաւոր թափորով դան եկեղեցու գաւթում խաչը Ջուրը գցեն, ապա քահանաները անօրհնէք շրջեցեն ու հաւաքած եկամուտը յատկացնեն եկեղեցու շինութեան ֆոնդին. իսկ մի քանիսը վիրաւորական համարելով այդպիսի բռնութիւն քահանաների վրա, ասացին, աւելի լաւ է անօրհնէք չը լինի քան թէ այդպիսի բռնի միջոցներով վրէժխնդիր լինենք քահանաներից։ Չը նայելով որ մեր քահանաները արժանի են աւելի խիստ պատժի, հրապարակական յանդիմանութեան իրանց անհաշտ ու կռուարար բնաւորութեան համար, բայց այդ օրը նեբուի չէր օրվայ հարցից շեղվել, հէն հաշիւներ մէջ բերել, քահանաների և ուրիշների հասցէին քարեր շպրտել։ Բանի որ այսօր հազար տուն ժողովուրդ առանց եկեղեցու է մնացել, կրքոտ լեզուները մի քիչ իրանց լեղուները պիտի սանձահարեն ու աշխատեն միացած ուժերով եկեղեցու շինութեան պատրաստութիւնները տեսնել։ Արդէն սկսել են նուէրներ հաւաքել։ Ս. ք. Սողոմոնեանը եկեղեցու ֆոնդին, ինչպէս լսում ենք, նուիրել է 300 ռ.։ 20 ռ. նուիրեց Աղախանեան Մկրտչի այրին։

Ս. Զաքարեան

«НОВОЕ ВРЕМЯ» ԹՈՒՄ ԼՐԱԳՐԻ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաց «Н. Вр.» թերթը նորից իր առանձին ուշադրութեան առարկայ է դարձրել հայոց եկեղեցին և կաթողիկոսական խնդիրը։

Դեռ դեկտեմբեր ամսի 31-ի իր համարում, երբ հեռագիրները յայտնեցին, որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Իգմիրլեանի թաղման մասնակցել և նրա աճիւնները արժանաւոր յարգանքներ են ընծայել նաև վրաց էկզարխի ներկայացուցիչները, այդ թերթը զեստեղց իր գլխաւոր աշխատակից Մենշիկովի ստորագրութեամբ „Рекордъ вѣротерпимости“ վերնագրով մի սանձարձակ յօդուած, որի մէջ հայ-լուսաւորչական եկեղեցին կոչված է հերետիկոսական, կաթոլիկոսը՝ հերետիկոսապետ, ազանդապետ, իսկ հայ ժողովուրդը՝ մոնոֆիզիտ, մոնոֆիզիտ և նեստորական։

Դժուար թէ այդ յօդուածի հեղինակը լինի ինքն Մենշիկովը, որ, իբրև աշխարհական, չէր կարող ունենալ եկեղեցական և կրօնական-աստուածաբանական հարցերի այնպիսի նիրհուն հմտութիւն (երուդիցիա), ինչպէս ցոյց է տուել Մենշիկովը. պէտք է ենթադրել, որ յօդուածի հեղինակը ռուս հոգևորական աստուածաբաններից մինն է և լցված է անսիրողամտութեան և համբերողութեան ոգով։ Յօդուածագիրը չէ խնայում, ի հարկէ, և կովկասի Փոխարքային, և Վրաստանի էկզարխին, որոնք յանդգնել են մի հերետիկոս եկեղեցու պետի թաղման մասնակցել։ Նա մեղադրում է նոյն իսկ մինիստրների նախագահ Ստոլիպինին, որ ցոյց է տալիս համբերատար ոգի դէպի հայերի նման մի հերձուածող և հերետիկոս ժողովուրդ։

Այժմ այդ միևնոյն «Նովոյէ Վրէմիա» թերթի դեկտեմբերի 25-ի համարում տըպված է հայ պաշտօնեայ Գ. Զարբհանի մի մեծ յօդուածը, որ հարկաւոր ենք համարում առաջ բերել «Հօրիզոն» թերթի թարգմանութեամբ և որի մասին մենք յետոյ կը յայտնենք մեր կարծիքը։

«Անկախ այն լուրերից՝ որ բաց է թողել մայրաքաղաքի ձախակողմեան մամուլը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան կարգը փոխելու մասին, որոնք իր ժամանակին հերքվեցին „Моск. Вѣдом.“-ի էջերում, հայ մամուլը շատ անգամ է յարուցել այդ խնդիրը, ցոյց տալով ընտրական այդ օրէնքի անկանոնութիւնը կամ լաւ ևս, թերութիւնը, որը կաթողիկոսի ընտրութիւնը համարեա բացառապէս թողնում է Թիւրքիայի հայերի ձեռին։

«Նոր-Նախիջևանում հրատարակվող «Լոյս հանդիսի մէջ (43) տպված է մի յօդուած «Անյետաձգելի խնդիր» վերնագրով, որի մէջ առաջ են բերված կաթողիկոսի ընտրութեան կարգադրութիւնը վերաքննելու անհրաժեշտութիւնը ապացուցանող պատճառները։

«Պէտք է նկատենք, որ հայ մամուլի անբաւականութիւնը ընտրութիւնների արդի կարգերից և բողոքները Թիւրքիայի հայերի վարմունքից, որոնք դրութեան տէրն են, ցոյց ամենայնի պրդարացի են և արժանի ուշադրութեան։

«Յիշված երևոյթը ըստ ամենայնի կանոնաւոր կը լինէր, եթէ Թիւրքիայի հայերի պատգամաւորների թիւը համապատասխանէր համեմատականի ներկայացուցչութեան սկզբունքին։

«Արդարև, հայ եկեղեցու պօլօժէնիէն կազմելու ժամանակ, 1836 թվին Թիւրքիայի հայերի թիւը երկու անգամ աւելի էր համարվում Ռուսաստանի հայերից։ Սակայն թւական այդ գերազանցութիւնը իրաւունք պէտք պէտք է չը տար Թիւրքիայի հայերին ընտրութիւնների ժամանակ այնքան ձայն ունենալ, եթէ ընտրութիւնների վերաբերմամբ կարգադրութեան մէջ դրված չը լինէր ներկայացուցչութեան սկզբունքը ըստ թիմերի, որոնց թիւը Թիւրքիայում, այնտեղի վարչական բաժանման զօրութեամբ, համարեա 10 անգամ աւելի է, քան մեզ մօտ, Ռուսիայում։

«Այդ օրից անցել է 75 տարի և քաղաքական հանգամանքների շնորհիւ Թիւրքիայի հայերի թիւը 2 անգամ նուազել է, իսկ Ռուսաստանի հայերի թիւը կրկնապատկվել (մօտ 2.000,000)։ Մինչդեռ ընտրութիւնների ժամանակ, առաջվայ պէս, գերակշռութիւնը նրանց կողմն է. ուստի կամենում են, նրան էլ ընտրում են (բառացի—փաթաթում են Ռուսաստանի հայերի դէմքին), Ռուսաստանի հայերը, տիրող կարգերի պատճառով միշտ էլ սակաւաւոր կը մնան։ Իրանք, Թիւրքիայի հայերը շատ լաւ իմանում են այդ կարգերի անարդարութիւնը, բայց այնուամենայնիւ այդ խնդիրը ձգձգվում է, կամ լաւ ևս խնդիրն մերձեցում չէ լինում։ Բանն այն է, որ աշխարհեան համար այդ գործին նախանձողը պէտք է լինի ինքը՝ էջմիածնի կաթողիկոսը, որ յանուն արդարութեան և յօգուտ եկեղեցու պէտք է սկսի այդ խնդիրը կարգաւորել նոր սկզբունքով, որը հիմնված պէտք է լինի ազգաբնակութեան քանակի համեմատ բաշխելով պատգամաւորների թիւը։

«Դժբաղդաբար՝ հանգուցեալ Մատթէոս Կաթողիկոս Էջմիածնում իր սակաւօրեայ իշխանութեան ժամանակ չը կարողացաւ կանոնաւորել այդ խնդիրը։ Էջմիածնում նա այնպիսի խառնափոթութիւն տեսաւ և ընդհանրապէս այնպիսի անկարգութիւն եկեղեցական գործում, որ նրանց դրութիւնը պարզելու և իր ապագայ գործունէութեան ծրագիրը կազմելու համար Բարձրագոյն ցուցմունքների խստիւ պահպանութեամբ հանդերձ, պէտք եղաւ մօտ էկս տարի։

«Դեռ նոր էր սկսել իր ծրագրած վերանորոգութիւնները, երբ վաղաժամ մահը վերջ դրեց նրա բոլոր բարի ձեռնարկութիւններին։ Ամեն անգամ, երբ վախճանվում է ծայրագոյն պատրիարքը և էջմիածնի Մայր Աթոռը թափուր է մնում, ծագում է ընտրութիւնների կարգը փոխելու հարցը, բայց հայ եկեղեցու պետի բացակայութեան պատճառով մնում է անլուծելի։

«Որովհետև կաթողիկոսական իշխանութիւնը Թիւրքիայի հայերի համար սահմանափակվում է հաւատոյ դաւանութեան և աստուածապաշտութեան կարգերի վերահսկողութեամբ—զուտ կրօնական գործերով, ապաքէն նա, իսկապէս խօսելով, ամենից առաջ կաթողիկոս է Ռուսաստանի հայոց, որոնք ենթարկվում են նրա իրաւասութեանը եկեղեցական-վարչական և դպրոցական գործերում։ Դրա համար ամենայնիվ կը լինէր, եթէ Ռուսաստանի հայերը զոնէ այնքան ձայն ունենային, որքան ունեն Թիւրքիայի հայերը։ Հէնց այդ էլ պահանջում են հայ եկեղեցու շահերը։

«Դատելով այժմեան ընտրական կարգին՝ պէտք է ասենք, որ նա հետևեալ պատկերն է ներկայացնում.—իւրաքանչիւր թիմից ընտրութիւններին մասնակցում են երկու-երկու պատգամաւոր, մէկը հոգևորականների կողմից (թեմական առաջնորդը կամ նրա փոխանորդը), միւսը աշխարհականներից՝ ընտրութեամբ։ Վերջինս ընտրվում է թեմական ժողովով թեմը հայ ազգաբնակութեան ծիսական ներկայացուցիչների թիւից։ Եւ որովհետև 1836 թւի բարձրագոյն հաստատված «Պօլօժենիայով» Ռուսաստանում կայ 6 հայ թեմ—1) Նախիջևան-Բեսարաբիայի, 2) Աստրախանի, 3) Երևանի, 4) Վրաստան-Իմերեթի, 5) Ղարաբաղի և 6) Շամախու,—ուրեմն և թեմական պատգամաւորների թիւը կաթողիկոսի ընտրութիւնների ժամանակ 12 է լինում, դրա վրա պէտք է աւելացնել էջմիածնի սինոդի 8 ձայները ըստ թւոյ իր անդամների և էջմիածնի միաբանութեան, ըստ աւագութեան, 7 ձայները,—Ռուսաստանի հայերի ձայների ընդհանուր թիւը դառնում է 27, Թրքիայի հայերի 47 թեմերի իւրաքանչիւրից երկու-երկու հաշուելով՝ 94 ձայների դէմ։ Պարսկաստանի հայերը ընտրութիւնների ժամանակ 4 ձայն են ներկայացնում երկու թեմերից—1) Ատրպատականի հանգամանքների շնորհիւ։ Թիւրքիայի հայերի թիւը 2 անգամ նուազել է, իսկ Ռուսաստանի հայերի թիւը կրկնապատկվել (մօտ 2.000,000)։ Մինչդեռ ընտրութիւնների ժամանակ, առաջվայ պէս, գերակշռութիւնը նրանց կողմն է. ուստի կամենում են, նրան էլ ընտրում են (բառացի—փաթաթում են Ռուսաստանի հայերի դէմքին), Ռուսաստանի հայերը, տիրող կարգերի պատճառով միշտ էլ սակաւաւոր կը մնան։ Իրանք, Թիւրքիայի հայերը շատ լաւ իմանում են այդ կարգերի անարդարութիւնը, բայց այնուամենայնիւ այդ խնդիրը ձգձգվում է, կամ լաւ ևս խնդիրն մերձեցում չէ լինում։ Բանն այն է, որ աշխարհեան համար այդ գործին նախանձողը պէտք է լինի ինքը՝ էջմիածնի կաթողիկոսը, որ յանուն արդարութեան և յօգուտ եկեղեցու պէտք է սկսի այդ խնդիրը կարգաւորել նոր սկզբունքով, որը հիմնված պէտք է լինի ազգաբնակութեան քանակի համեմատ բաշխելով պատգամաւորների թիւը։

«Դիտարկելով՝ հանգուցեալ Մատթէոս Կաթողիկոս էջմիածնում իր սակաւօրեայ իշխանութեան ժամանակ չը կարողացաւ կանոնաւորել այդ խնդիրը։ էջմիածնում նա այնպիսի խառնափոթութիւն տեսաւ և ընդհանրապէս այնպիսի անկարգութիւն եկեղեցական գործում, որ նրանց դրութիւնը պարզելու և իր ապագայ գործունէութեան ծրագիրը կազմելու համար Բարձրագոյն ցուցմունքների խստիւ պահպանութեամբ հանդերձ, պէտք եղաւ մօտ էկս տարի։

«Դեռ նոր էր սկսել իր ծրագրած վերանորոգութիւնները, երբ վաղաժամ մահը վերջ դրեց նրա բոլոր բարի ձեռնարկութիւններին։ Ամեն անգամ, երբ վախճանվում է ծայրագոյն պատրիարքը և էջմիածնի Մայր Աթոռը թափուր է մնում, ծագում է ընտրութիւնների կարգը փոխելու հարցը, բայց հայ եկեղեցու պետի բացակայութեան պատճառով մնում է անլուծելի։

«Որովհետև կաթողիկոսական իշխանութիւնը Թիւրքիայի հայերի համար սահմանափակվում է հաւատոյ դաւանութեան և աստուածապաշտութեան կարգերի վերահսկողութեամբ—զուտ կրօնական գործերով, ապաքէն նա, իսկապէս խօսելով, ամենից առաջ կաթողիկոս է Ռուսաստանի հայոց, որոնք ենթարկվում են նրա իրաւասութեանը եկեղեցական-վարչական և դպրոցական գործերում։ Դրա համար ամենայնիվ կը լինէր, եթէ Ռուսաստանի հայերը զոնէ այնքան ձայն ունենային, որքան ունեն Թիւրքիայի հայերը։ Հէնց այդ էլ պահանջում են հայ եկեղեցու շահերը։

«Դատելով այժմեան ընտրական կարգին՝ պէտք է ասենք, որ նա հետևեալ պատկերն է ներկայացնում.—իւրաքանչիւր թիմից ընտրութիւններին մասնակցում են երկու-երկու պատգամաւոր, մէկը հոգևորականների կողմից (թեմական առաջնորդը կամ նրա փոխանորդը), միւսը աշխարհականներից՝ ընտրութեամբ։ Վերջինս ընտրվում է թեմական ժողովով թեմը հայ ազգաբնակութեան ծիսական ներկայացուցիչների թիւից։ Եւ որովհետև 1836 թւի բարձրագոյն հաստատված «Պօլօժենիայով» Ռուսաստանում կայ 6 հայ թեմ—1) Նախիջևան-Բեսարաբիայի, 2) Աստրախանի, 3) Երևանի, 4) Վրաստան-Իմերեթի, 5) Ղարաբաղի և 6) Շամախու,—ուրեմն և թեմական պատգամաւորների թիւը կաթողիկոսի ընտրութիւնների ժամանակ 12 է լինում, դրա վրա պէտք է աւելացնել էջմիածնի սինոդի 8 ձայները ըստ թւոյ իր անդամների և էջմիածնի միաբանութեան, ըստ աւագութեան, 7 ձայները,—Ռուսաստանի հայերի ձայների ընդհանուր թիւը դառնում է 27, Թրքիայի հայերի 47 թեմերի իւրաքանչիւրից երկու-երկու հաշուելով՝ 94 ձայների դէմ։ Պարսկաստանի հայերը ընտրութիւնների ժամանակ 4 ձայն են ներկայացնում երկու թեմերից—1) Ատրպա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՒԾՈՒՆ ԹԷ՝ ՄԱՄՈՆԱՅԻՆ*)

Լ. Ն. Տօլստոյի

—

Եւ այդ կռիւը այժմ մղում են բոլոր թաքաւորութիւնների մէջ և ահա արդէն մօտ 20 տարի է մի առանձին ոյժով Ռուսաստանում։

«Եւ երբ չը գիտէիք՝ այն ժամանակ Ձեզ վրա մեղք չը կար բարձված»,—ասաց Քրիստոս։ Այժմ արդէն մենք գիտենք թէ ինչ ենք անում և ումն ենք ծառայում, գործածելով գինի և հիւրասիրելով նրանով ուրիշներին, և ուստի եթէ մենք հասկանալով գինու գործածութեան մեղքը, շարունակում ենք խմել կամ հիւրասիրել նրանով, այն ժամանակ մեզ համար արդէն ոչ մի արդարանալու միջոց չը կայ։

Եւ թող չասեն, թէ չէ կարելի չը խմել և չը հիւրասիրել յայտնի դէպքերում—տօներին, հարսանիքներում, և նրա նման դէպքերում—թէ այդպէս անում են ամենքը, թէ այդպէս արել են մեր հայրերը և պապերը, և ուստի չէ կարելի, որ մենք միայն բացառութիւն կազմենք։

Այդ ճիշդ չէ, մեր պապերը և հայրերը թողնում էին այն չար և վնասակար սովորութիւնները, որոնց վնասակարութիւնը նրանց ակներև էր դառնում։ Այդպէս մենք էլ պարտաւոր ենք թողնել այն չարիքը, որը մեզ համար ակներև է դարձել մեր ժամանակում։ Իսկ այն, թէ գինին մի սարսափելի չարիք է դարձել մեր ժամանակում, դրա մէջ ոչ մի կասկած չը կայ։ Ապա ինչպէս այժմ համոզված, որ ոգելից խմիչքների գործածութիւնը հարիւր հազարաւոր մարդկանց կեանքը վնասող մի չարիք է, ես գիտակցաբար նոյն այդ չարիքով կը հիւրասիրեմ ինձ մօտ ժողովված տօնի, կնունքի կամ հարսանիքի բարեկամներիս։

Չէ որ միշտ այսպէս չէ եղել, ինչպէս այժմ, բայց միշտ վատից փոխվել է դէպի լաւը և փոխվել է ոչ ինքն ըստ ինքեան, այլ մարդկանց շնորհիւ, որոնք կատարել են այն, ինչ որ նրանցից պահանջել է խելքը և խիղճը։

Եւ այժմ մեր խելքը և խիղճը ամենաստիպողական կերպով մեզնից պահանջում է այն, որ մենք դադարենք գինի խմելուց և նրանով հիւրասիրելուց։

Սովորաբար համարում են դատապարտելու արժանի մարդիկ այն հարբեցողներին, որոնք գինետներում և պանդոկներում այնքան են խմում, մինչև որ կորցնում են խելքը և այնպէս արդէն սովորել են գինուն, որ չեն կարողանում իրանց զսպել և ամեն բան, ինչ որ ունեն, տալիս են գինուն։ Իսկ այն մարդիկ, որոնք առնում են գինին տան համար և խմում են ամեն օր և չափաւոր, և հիւրասիրում են իրանց հիւրերին այն դէպքերում, երբ այդ ընդունված է, այդպիսի մարդիկ համարվում են լաւ և համակրելի և ոչ մի վատ բան չանող մարդիկ։ Սակայն հէնց այդ մարդիկ արբեցողներից աւելի են արժանի դատապարտութեան։

Արբեցողները դարձել են արբեցող միայն նրա համար, որ չարբեցողները իրանց չը վնասելով սովորեցրել են նրանց գինի խմելը։

Հրապուրել են նրանց իրանց օրինակով. արբեցողները երբէք արբեցող չէին դառնայ, եթէ չը տեսնէին, թէ ինչպէս համակրելի, ամենից յարգված մարդիկ գինի են խմում և նրանով հիւրասիրում։ Երիտասարդ մարդը, որը երբէք գինի չէ խմել, հասկանում է գինու ճաշակն ու ազդեցութիւնը տօներին, հարսանիքներին այդ համակրելի մարդկանց մօտ, որոնք արբեցող չեն, բայց խմում են և հիւրասիրում յայտնի դէպքերում, և ուստի նա, ով գինի է խմում, որքան էլ որ չափաւոր խմէ, որպիսի ամենաընդունված և առանձին դէպքերում էլ չը հիւրասիրէ նրանով—նա մեծ մեղք է գործում։

Նա դայթակղեցնում է նրանց, որոնց չէ հրամայված դայթակղեցնել, որոնց մասին ասված է՝ «Վայ նրան, ով այս փոքրիկներից մէկին կը դայթակղեցնի»։

Ասում են մեզնով չէ սկսվել, մեզնով էլ չի վերջանայ։ Ոչ, մեզնով էլ կը վերջանայ, եթէ միայն մենք հասկանանք, որ մեր ամենամեկի համար խմել կամ չը խմելը անտարբեր գործ չէ, որ ամեն մի գնած գինու շիշով, ամեն մի խմած գինու բաժակով մենք ծառայում ենք այն սարսափելի սատանայական գործին, որից փչանում են մարդկային ամենալաւ ոյժերը, բայց ընդհակառակը գինու խմելուց մեզ զսպելով մեզ համար և վերջացնելով հարսանիքների, կնունքների, տօների համար գինու գործածութեան անմիտ սովորութիւնը, մենք անադին մեծ գործ ենք կատարում—մեր հոգու գործը, Աստուծու գործը։ Միայն թէ մենք հասկանայինք այդ, այն ժամանակ մենքով էլ կը վերջանար արբեցութիւնը։ Եւ ուստի ով որ էլ լինես դու, ընթերցող, պատանի ես նոր կեանքի համար պատրաստվող, կամ հասակով մարդ, որ արդէն կարգադրում ես կեանքը, ազամարդ տանտէր, թէ տանտիկին, թէ ծերացած մարդ, որ արդէն մօտ է ժամանակը քո կատարած գործերի մասին հաշիւ տալու—հարուստ ես դու, թէ աղքատ, անուանի ես թէ հասարակ,—ով որ էլ լինես դու, արդէն չէ կարելի երկու բանակի մէջ տեղ տալ քեզ, դու անտարակոյս պիտի ընտրես մէկը երկուսից. կամ դիմադրել արբեցողութեան, կամ նրան նպաստել—ծառայել Աստուծուն կամ մամոնային։

Եթէ դու երիտասարդ մարդ ես, դեռ երբէք չը խմած, դեռ չը թունաւորված գինու թոյնով—գնահատիր քո անարատութիւնը, հրապուրվելուց ազատ լինելդ, եթէ դու ճաշակես հրապոյրը, քեզ արդէն դժուար կը լինի նրա հետ կռուելը։

Եւ մի հաւատար, թէ գինին կը շատացնի քո ուրախութիւնը։ Դո տարիքում շատ բնական է իսկական ուրախութիւնը, լաւ ուրախութիւնը, և գինին միմիայն իսկական անմեղ ուրախութիւնը կը դարձնի արբեցողի, անխելքի պատրաստելի ուրախութիւն, իսկ ամենագլխաւորը—զգուշացիր գինուց, որովհետև քո տարիքում քեզ շատ դժուար է զսպել ուրիշ հրապոյրներից։

Իսկ գինին թուացնում է քո մէջ, քո հասակում քեզ ամենակարևոր խելքի ոյժը, որը պաշտպանում է քեզ հրապոյրներից խմելով դու կասես այն՝ ինչ որ երբէք մտքովդ չէր անցնի զգաստ ժամանակ։

Ինչու ուրեմն դու ենթարկես քեզ այդպիսի սարսափելի վտանգի. եթէ դու հաստատուն մարդ ես, քեզ համար արդէն սովորութիւն դարձած ոգելից խմիչքների գործածութիւնը, կամ միայն սկսում ես սովորել նրանց՝ շուտով, քանի դեռ ժամանակ կայ, յետ սովորիր այդ սոսկալի սովորութիւնից, թէ չէ դեռ աչք չը բացած կը տեսնես, որ նա քեզ արդէն տիրապետել է և դու կարող ես դառնալ նոյնպիսին, ինչպէս այն անժամանակ կորած արբեցող-

*) Տես «Մշակ» № 6.

տականից, 2) Հնդկա-Պարսկաստանից—իւրաքանչիւրը երկուերկու։ Այսպէս, կաթողիկոսի ընտրութեան ժամանակ, երբ բոլոր պատգամաւորները ներկայ լինեն, դրանց թիւը 125 կը լինի, որոնցից 94-ը Թիւրքիայի հայերին են պատկանում, այսինքն ձայների $^3/_4$-ը նրանցն է և նրանք էլ իսկապէս վճռում են ընտրութեան ելքը։ Բացի յիշեալ թեմերից հանգուցեալ Մկրտիչ կաթողիկոսը 1898 թ-ին հաստատեց երկու թեմ. 1) Եւրօպայում, և 2) Ամերիկայում, բայց նրանց մասին, չը գիտեմ ինչու, առաւաց կառավարութեան հետ համաձայնուելով թիւն չէ կայացել, այդ պատճառով էլ նրանք չեն մասնակցում կաթողիկոսի ընտրութեանը։

«Թուրքիայի հայերի իրաւունքները և նրանց քուէրարկումները ընտրութիւնների ժամանակ հաւասարեցնելու համար հարկ է կամ փոխել կարգը, ինչպէս ասվեց, և կամ մեզ մօտ էլ մտածել թեմերի վերաբերութեամբ նոր վարչական բաժանում նրանց պատմական անցեալի և թուական բաղկացութեան համեմատ։

«1) Նախիջևան-Բեսարաբիայի թեմը. նրա կազմի մէջ են—Բեսարաբիան, Դրիմը, Դոնի շրջանը (Նոր-Նախիջևանը իր գիւղերով) և երկու մայրաքաղաքները (Մոսկվա և Պետերբուրգ)։ Այս թեմը ընտրութիւններին կարող է ներկայանալ որպէս չորս ինքնուրոյն վիճակներ, որոնցից իւրաքանչիւրը երկուերկու պատգամաւորով—ընդամենը 8 պատգամաւոր։

«2) Ատրպատականի թեմը բովանդակում է իր մէջ Ատրպատական, Դլար (փոխանորդություն), Թիւրքիստան, Անդրկովկասեան երկիր թիւն), Թիւրքիայի հայոց ժողովները և Սիբիր, իւրաքանչիւր հատուածից երկուերկու պատգամաւոր հաշուելով՝ 8 պատգամաւոր։

«3) Երևանի թեմը իր մէջ ունի 5 փոխանորդութիւններ, որոնք երբեմն առանձին թեմեր էին—Երևան, Հին-Նախիջևան, Ալէքսանդրօպոլ, Տաթև և Կարս։ Այդ թեմը ընտրութիւններին կարող է ներկայանալ 10 պատգամաւորներով։ Իւրաքանչիւր վիճակից երկուերկու պատգամաւոր հաշուելով։

«4) Վրաստան-Իմերէթի թեմը իր մէջ ունի համարեա 4 թեմ. Թիֆլիս, Գօրի, Ախալցխա և վերջապէս Գանձակ (Ելիսաւետպոլ)։ Բոլոր այս փոխանորդութիւնները իրանց պատմական անցեալի հետևանքով կարող են համարվել ինքնուրոյն թեմեր։ Եւ այսպէս Վրաստան-Իմերէթի թեմը կարող է ներկայանալ ընտրութիւններին 8 պատգամաւորներով, իւրաքանչիւրից հատուածից երկուերկու պատգամաւոր հաշուած։

«5) Ղարաբաղի թեմը կարող է ընտրութիւնների ժամանակ ունենալ 4 ձայներ, Շուշուց և Նուխուց՝ երկուերկու։

«6) Շիրվանի կամ Շամախու թեմը Շամախի քաղաքով, որ առաջնորդի աթոռատեղին է, և Բաքու՝ ուր նստում է գործակալ վարդապետ։ Այդ թեմն էլ կարող է ներկայանալ ընտրութիւններին 4 ձայներով։

«Թուրքիայի բոլոր թեմերը վերակազմելով այնպէս, ինչպէս ցոյց տուինք, կարող էին ընտրութիւններին ներկայանալ փոխանակ 12-ի 42 ձայնով։ Եւ այսպէս Թուրքիայի հայերը կունենային 57 ձայն, իսկ Պարսկաստանի հայերի հետ՝ 61 ձայն, որը հակակշիռ կը լիներ Թիւրքիայի հայերին։ Այսպիսի դասաւորութեան դէմ չեն կարող Թիւրքիայի հայերը առարկութիւն անել, որովհետև Թուրքիայի հայերի թիւը հասնում է մինչև 2,000,000-ի։

«Սակայն այս բարեփոխութիւնը կարող է իրականանալ միայն ապագայ կաթողիկոսով, որի ընտրութիւնը այս անգամ, ինչպէս երևում է, մեծ դժուարութիւնների հետ կը լինի լծորդված, որովհետև չը կայ այնպիսի թեկնածու, որի վրա համաձայնութեան գային երկու կողմն էլ, այսինքն Թուրքիայի և Թիւրքիայի հայերը։

«Թուրքիայի հայերը պէտք է զգոյշ լինեն, որ այս անգամ Թիւրքիայի հայերը սրանց շնչին չը փախթեն իրանց պահանջները, որոնք փչացել են վնասից։

Նրանք բոլորն էլ սկսել են նոյնպէս, ինչպէս և դու։ Եթէ մինչև անգամ դու կարողանայիր ամբողջ կեանքդ քեզ ոգեկից խմիչքի չափաւոր գործածելու սովորեցնել, և ինքդ աբբեցող չը դառնայիր, և այն ժամանակ շարունակելով խմել ինքդ և ուրիշներին հիւրասիրել, դու դուցէ կը դարձնես աբբեցող փոքր եղբօրդ, կնոջդ, երեխաներիդ, որոնք այժ չեն ունենայ ինչպէս դու՝ կանգ առնելու չափաւոր գինու գործածութեան համար։

Իսկ որ ամենագլխաւորն է, հասկացիր, որ այն՝ որ քեզ վրա է իբրև մի մարդու, որը իր կեանքի հասունացած հասակումն է իբրև տանտիրոջ, կամ տանտիկնոջ, կեանքի ղեկավարի, քեզ վրա պարտաւորութիւն է դրված ղեկավարել քո ընտանիքը։ Եւ ուստի, եթէ դու գիտես, որ գինին ոչ մի օգուտ չէ բերում, մեծ վնաս է պատճառում մարդկանց, այն ժամանակ ոչ միայն դու պարտաւոր չես ստրուկի նման կրկնելու այն՝ ինչ որ արել են քո հայրերը և պապերը—գինի գործածել, գնել և նրանով հիւրասիրել,—այլ ընդհակառակը պարտաւոր ես փոխել այդ սովորութիւնը և նրան փոխարինել ուրիշ սովորութեամբ։

Եւ մի վախենար, եթէ տներին, հարսանիքներին, կնունքներին գինու գործածութեան վերացումը շատ կը վիրաւորի և կը բիրք Դուրեանին, որ անցած ընտրութիւններին երկրորդ թեկնածու անցաւ։ Ցատկապէս այժմ նրանք ուրախ կը լինեն ազատվել Դուրեանից, որովհետև չեն կարողանում մի տեղ տեղաւորել նրան։ Իսկ «Դաշնակցութիւն» կուսակցութիւնը, որ Թիւրքիայի հայոց ժողովները կառավարում է մանակներով, բաւական զգալի կերպով նրանց հասկացնում է, որ ինքը կանգնած է Դուրեան պատրիարքի քամակին, որ «Ազատամարտի» կուսակցութիւնը, ինչպէս էլ լինի, ցանկանում է Դուրեանին պատրիարքական աթոռի վրա տեսնել՝ կամ Թիւրքիայում և կամ Թուրատանում։

«Թէ որպիսի թեկնածուներ կունենանք մենք, կամ Թիւրքիայի հայերը, առ այժմ այդ մասին չենք խօսի, թողնելով որ նրանց մասին հայ մամուլը յայտնի իր միտքը sine ira ac studio.

«Միայն մի բան կասենք, որ Էջմիածնի ընտրութիւնները պէտք է կատարվեն խիստ կարգապահութեամբ, առանց ճնշման որևէ մէկի կողմից, մանաւանդ յեղափոխական կուսակցութիւնների կողմից, որոնք շատ անգամ ահաբեկում են պատգամաւորներին իրանց ասածը առաջ տանելու համար։

«Հայ ժողովուրդը գիտակցաբար պէտք է տայ իր ձայնը իր եպիսկոպոսներից և եկեղեցական հովիւներից արժանաւորագոյնին և ոչ երբէք աշխարհականներին։ «Պօլժենի»-ի մէջ այս մասին շատ պարզ է ասված։ «Մշակի» կարծիքը, թէ աշխարհականներից էլ կարելի է կաթողիկոս ընտրել, եկեղեցական կանոններով բոլորովին անտեղի է»։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Մենք հաղորդեցինք, որ Էջմիածնի սինօդը որոշել է միջնորդութիւն յարուցանել բարձր կառավարութեան առաջ Կովկասի Փոխարքայի միջոցով կաթողիկոսական ընտրութիւնները փութացնելու համար։ Այդ նպատակով մի քանի օր առաջ Թիֆլիս եկաւ սինօդի անդամ Մեսրոպ եպիսկոպոս և ներկայանալով Փոխարքային զեկուցեց սինօդի միջնորդութիւնը։ Բաքուի „Баку" թերթին Թիֆլիսից խփած մի հեռագրի համաձայն, Փոխարքան որպէս թէ խոստացել է միջնորդել, որ սինօդի խնդիրքը կատարվի։ Այս միջնորդութեան մասին մենք մեր կարծիքը կը յայտնենք։ Առ այժմ այսքանը կասենք, որ մենք կաթ. ընտրութիւնների փութացումը անհրաժեշտ չենք համարում և անպատակայարմար ենք գտնում։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ մամուլի տակ է և շուտով լոյս կը տեսնի Կար. Եղուբեանի «Թեմական վերանորոգութիւն և Մատթէոս II Կաթողիկոս» վերնագրով գրքոյկը, որը հաւաքածու է (հանդերձ բարեփոխութեամբ) նրա այն յօդուածների, որոնք անցեալ տարվայ վերջին լոյս տեսան «Մշակում»-ում «Նոր ուղղութիւն» վերնագրով։ Աւելացված է մի առանձին զրուխ, որը նուիրված է թեմական խորհուրդների կազմակերպութեան և նրանց իրաւասութեան խնդրին։

◆ Ստացանք Նոր-Նախիջևանից Գր. Զալխուշեանի միջոցով՝ Մանուկ Պողոսեանից 100 ռուբլի՝ «Մշակի»-ի 10 օրինակի բաժանորդավճար, որից մի օրինակ իրան՝ Պողոսեանին ուղարկելու, իսկ 9 օրինակը աղքատ դպրոցներին նուիրելու համար։

◆ Բաքումից մեզ գրում են յունվարի 11-ից. «Տեղումս վախճանված Յար. Մնացականեանի դագաղի վրա պակ՝ դնելու փոխարէն Աղամալեանը հայոց ծխ. դպրոցին նուիրեց 10 ռ., որն ստացվեց Աբշամ Զիլինկիրեանի միջոցով։ Հոգաբարձութիւնը յայտնում է Աղամալեանին խորին շնորհակալութիւն»։

◆ «Մշակի» խմբագրութիւնը ուղարկել էր ռուս արտիստ Բ. Նիկոլսկին նրա դերասանական գործունէութեան 25-ամեակի առիթով մի նամակ, որի թարգմանութիւնը հետևեալն է. «Սեծարգոյ Բենիամին Իվանովիչ։ «Մշակ» լրագրի խմբագրութիւնը ջերմագին ողջունում է քառորդ դարեան ամենական ձեր գործունէութիւնը, որի մէջ փայլուն կերպով հանդէս եկան ձեր հաւատը թէ՝ թատրոնը ծառայում է կուլտուրական-էստետիկական նպատակների և ձեր պատրաստականութիւնը դարձնել նրան սեփականութիւն ազգաբնակութեան այն խաւերին, որոնց համար նա սակաւամատչելի էր։ Թանգ է ձեր մէջ այդ հաւատը դէպի թատրոնի կրթական նշանակութիւնը և փնտռտելի է ձեր յամառ հետևումը այդ հաստատ հաւատի թելադրանքներին»։

◆ Ներսիսեան դպրոցի վարչութիւնը վերջին հրդեհի վնասների համար Ապահովագրական Ընկերութիւնից վարձատրութիւն է ստանալու 3,500 ռուբլի։

◆ Կովկասի Փոխարքան թոյլ տուեց Գրօզնա քաղաքին կնքել 600,000 ռուբլու փոխառութիւն քաղաքային մի քանի հեռաթական կարիքների համար։

◆ Մատակարարական գործի միջվարչական յանձնաժողովը հարկաւոր գտաւ բարարարութիւն տալու Երևանի նահանգական մատակարարական մանաժողովի միջնորդութեանը, որի համաձայն Ալէքսանդրապոլի գաւառի Մեծ Բափանակ գիւղի 283 անհամեմատ չունևոր ծխերի 4442 ռ. 33 կ. պարտքի գանձումը յետաձգվում է երկու տարով, հաշուած 1911 թ-ից։

◆ Այս օրերս մեռաւ Դ. Մելիք-Սաֆիխանը, որ ծառայում էր երկաթուղային վարչութեան մէջ։ Նրա թողած 1000 ռուբլի խնայողութիւնը նուիրվում է էժանագին ճաշարանին և Գայանեան օրիորդաց դպրոցին։

◆ Այսուհետև Թիֆլիսում կաթը վաճառվելու է յատուկ չափերով (կրուժկա), որոնց վրա պարտաւորապէս լինելու է քաղվարչութեան նշանը։

◆ Թիֆլիսի քաղաքագլուխը տեղեկութիւն ստացաւ նահանգապետից այն մասին, որ նա, քաղ. կանոնադրութեան 118-րդ յօդուածի հիման վրա, հնարաւոր չը գտաւ հաստատել դումայի ձայնաւոր Իվան Զաքարաբիին քաղաքային վարչութեան անդամի պաշտօնի մէջ, ուստի խնդրում է առաջարկել քաղաքային դումային կատարել նոր ընտրութիւն այդ պաշտօնի համար։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը առաջարկել է քաղաքային վարչութեան շտապել ուղարկել 1911 թ. Թիֆլիս քաղաքի եկամտի նախահաշիւը։

◆ Թիֆլիսում գարնանային ձիարշաւները կը սկսվեն ապրիլի 13-ից և կը վերջանան մայիսի սկզբներին։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը տեղեկացրել է ոստիկանապետին և Թիֆլիսի նահանգի գաւառապետներին, համաձայն թեմական հոգևոր իշխանութեան բացատրութեան, թոյլ չը տալ զինուորական երաժշտութիւն ննջեցեալների թաղման ժամանակ, բացի այն անձանց թաղումի դէպքերից, որոնք ծառայում են զինուորական պաշտօնների մէջ։

◆ Ներկայումս ձեռքի տակ եղած տեղեկութիւնների համաձայն, դաշտամէջների բնակած տարածութիւնը հասնում է Թիֆլիսի նահանգում մօտ 15,000 դեսեատինի։

◆ Կովկասեան հեռագրական գծերի վրա հեռագրի գործունէութիւնը վերականգնված է։

◆ Վաղը Ժողովրդական Տանը բժ. Օհանջանեանը կը դասախօսէ «Ամուսնութիւնը և առողջութիւնը» թեմայով։ Սկիզբն է ժ. 11-ին ցերեկով։

◆ Ժողովրդական համալսարանի ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը նշանակված է յունվարի 23-ին։

◆ Վաղը Ժողովրդական Տանը Ա. Մալխասեանը կը դասախօսէ «Օսմանցիները ժամանակակից գրականութեան մէջ» թեմայով։ Սկիզբն է ցեր. ժամը 1-ին։

◆ Վրաց ազնուականութեան արտակարգ ժողովը Կախէթի երկաթուղու հարցի առիթով գումարվելու է այս ամսի 23-ին։

◆ Ձերբակալվել և բանտ է դրվել Գվելեվ քահանան, որը չը ներկայացրեց դատարանի պահանջած գրաւականը։

◆ Ինչպէս լսել է „Зак." օրաթերթը, վրաց յայտնի բարեգործ Դ. Սարաջևը համաձայնութիւն է յայտնել կառուցել վրացական ազգային թանգարան։

◆ Այսօր հասարակական կլուբում բժ. Վեսելովսկին դասախօսութիւն կը կարդայ ժանտախտի մասին։

◆ Երէկ նահանգապետը կարգադրել էր քաղաքային վարչութեան պարապմունքները դադարեցնել ս. Ներսէսի տօնի պատճառով։

◆ Այսօր Վրաց Ազնուականութեան թատրոնում դերասան Նովացկի բժիշկ-օրիորդ թեմը և դերասանուհի Կոտօցկայայի մասնակցութեամբ ռուսաց սիրողների խումբը կը խաղայ ուսանող Մ. Սելիք-Նուբարեանը 4 գործ. «Կուրսիստկայի սէր» պիէսը։

◆ Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան վարչութիւնը խնդրում է մեզ յայտնել Ընկերութեանս կողմից խորին շնորհակալութիւն մեծարգոյ Մ. Ց. Մ.-ին Ընկերութեան օգտին նուիրած 50 ռուբլու համար, իբրև շատակ հանգուցեալ տիկ. Կատ. Եւանդուխտեանի։

◆ Այսօր, շաբաթ, երեկոյեան ժամը 7½-ին նշանակված է Հայոց Ազգային Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը նոյն ընկերութեան դահլիճում (Վելիամինովսկայա № 14), ուր Պարիզի համալսարանի գրադասարանի դասախօսէ «Հայ ժողովրդական բանաստեղծութեան մասին»։ Կարող են ներկայ լինել նաև հիւրերը, բայց ոչ աշակերտներ. մուտքը ձրի է։

◆ 1910 թ-ին խօլերայով Բաքուի նահանգում հիւանդացան՝ 1674, մեռան 945 հոգի. Բաքուի քաղաքապետութեան մէջ հիւանդացան 1,300, մեռան 541. Սև ծովի նահանգում հիւ. 691, մեռան 243. Թիֆլիսի նահ. հիւ. 473, մեռան 204. Գանձակի նահ. հիւ. 168, մեռան 126. Երևանի նահ. հիւ. 1,210, մեռան 699. Բաթումի շրջանում հիւ. 62, մեռան 30. Դաղըստանի շրջանում հիւ. 1,539, մեռան 739. Կարսի շրջանում հիւ. 1419, մեռան 650։ Ընդամենը Անդրկովկասում հիւանդացան 10,450, մեռ. 4,902 հոգի։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը տեղեկացրեց քաղաքագլխին, որ նրա կողմից արդէք չը կայ զործադրելու քաղաքային դումայի 1910 թ. հոկտ. 25-ի որոշումը Թիֆլիսում բացվելիք կովկասեան համալսարանի դիպլոմը վարչութեան համալսարանական դրամագլուխը յանձնելու պայմանների ու ձևի վերաբերութեամբ։ Իսկ ինչ վերաբերում է քաղաքային 200 դեսեատին հողաբաժնին, այդ հարցի լուծման համար անհրաժեշտ են հետևեալ տեղեկութիւնները, որ նահանգապետը խնդրում է հայցնել իրան մօտիկ ապագայում. ինչ իրաւունքով Թիֆլիս քաղաքը տիրապետում է դրաւված հողաբաժնին, այսինքն այդ հողը ընդունված է Ամենաողորմածաբար քաղաքին, թէ ձեռք է բերված այլ եղանակով, ինչ նպատակի է ծառայում յիշեալ հողը ըստ քաղաքի յատակագծի։ Բացի դրանից, նահանգապետը խնդրում է ուղարկել իրան յիշեալ հողի մակարդակի պատճէնը։

◆ Բաթումում ժանտախտով հիւանդացած անձը դիտուր է՝ Օսիպ Գավրիլով անունով։ Բժիշկները որոշել են այդ դէպքը համարել ժանտախտի չափազանց կասկածելի դէպքերի թւում։ Հիւանդին ներսը սրսկում են հակաժանտախտային շիճուկ։

◆ Բօստօվից մեզ գրում են. «Մեր յայտնի քանդակագործ Ա. Տէր-Մարուքեանը արդէն 3 ամիս է, որ աշխատում է և վերջացնում է մի հեռաքրքրական պատուէր՝ յայտնի բժիշկ Դէբիւի (Debu) արձանը։ Արդէն այդպիսի մի պատուէր ստանալը մեծ աղողութիւն է։ Մենք առիթ ունեցանք տեսնելու դաղեայ նրբանկարը, որը ուղարկել է Պարիզից Տէր-Մարուքեանը Գրիդոր Զաղիուշեանին։ Նրբանկարը ակներև ապացուցանում է, որ քանդակագործը մեծ առաջադիմութիւն է արել»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

◆ Յունվարի 13-ին, ժամը 6-ին կէսօրից յետոյ, Կալքէպ փողոցում № 20 տան հանդէպ, ինչպէս յայտնեց ոստիկան Ներսէս Պետրոսեանը, անայտ չարագործներ չորս կամ հինգ անգամ տարձանակից պաք գեցին նրա վրա, որից յետոյ երկուսը փախան դէպի վերև, իսկ երրորդը՝ փախաց ծածկած, թեքվեց դէպի Ծղնեթակայա փողոցը և փաթաւ Վարդեսուրանակի փողոցով, որ և ձերբակալվեց այդտեղի ոստիկանի ձեռքով։ Ցայտնվեց, որ նա Գօրու գաւառի, Նատախտարի գիւղի բնակիչ Թէդօ Դօղուզաշվիլին է, 19 տարեկան, հիւսն։ Որովհետև խուզարկութեան ժամանակ ոստիկանատան ներսում հեռամուտ եղաւ, նա ընկաւ մի ձորի մէջ Վակէռում և նրա ձախ ազդրը վնասվեց։

ԻՄ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

—

Ինչպէս և պէտք էր սպասել, իմ յօդուածները Էջմիածնում տեղի ունեցած դէպքերի մասին, մերկացումները «Հօրիզոնի» շուրջը խմբված մարդկանց անմաքուր գործողութիւնների մասին, յիշողութիւնները հանգուցեալ Իզմիրլեան Կաթողիկոսի մասին, վերջապէս Թիւրքահայոց ազգային երևելի խանական ժողովի կողմից իմ սարկայացուցիչ ընտրվելը Կաթողիկոսի թաղման մասնակցելու—այս ամենը պէտք է սաստիկ զրդռէին այն մարդկանց, խանգարէին հանդգնութիւնը և տրամադրութիւնը այն անձանց, որոնք հարար անքամ իրանց դէմը, համոզումները, հաւատամքները փոխելով կամ գոնէ փոխել կեղծելով եղել այսօր համախմբվել են «Հօրիզոնի» շուրջը և նաև այն անձանց, որոնք այսօր այլ ևս անյաջողմար համարելով կամ քաջութիւն չունենալով իրանց իսկական անունով հանդէս գալու (խօսքս Թիւրքիայի հայ դաշնակցականների մասին է) «ազատական» անուն են իրանց վրա առել, թէև մարդկային և անհատական ազատութեան կամ առհասարակ ազատութեան սուրբ գաղափարի առնոլորներում և կատաղի թշնամիներ են հանդիսանում մեր կեանքի մէջ և ձգտում են մրայն բռնապետութեան գաւազանով իշխելու մեր վրա։

Եւ ահա թէ «Հօրիզոնականները», որոնք այսօր քիշ-քիշ բռնում են մեր մամուլի և գրականութեան մէջ «Նորդարականների» տեղը, թէ Թիւրքահայ կեղծ-ազատական դաշնակցականները հետզհետէ հանդէս եկան հերքելու իմ գրածները և ասածները «Հօրիզոնի» էջերում։

Աղջանանը տուեց երբեմն բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանը (մեր ժամանակի ամենապրօզայիկ և նոյնիսկ գեհէրկ—պրօզայիկ մարդը)։ Նա իր առաջին յօդուածում առանց ամենափոքր խղճահարութեան հերքեց, ուրացաւ թէ ինքն չէ արտասանել այն խօսքերը, որ ես գրել եմ իբրև նրա խօսած։ Այդպիսի մի դրական ուրացումն սկզբում ինձ ես շշմեցրեց. մինթէ սխալվել եմ ես, մտածեցի կամ գուցէ ուրիշն է արտասանել այդ խօսքերը, իսկ ես նրան եմ վերագրել։ Բարեբաղդաբար, այդ միջոցին խմբագրատուն մտան Աբշակ Բաբեան և Մովսէս Եպիսկոպոսեան և յետոյ նաև Յ. Թումանեան։ Մովսէս Եպիսկոպոսեան, ներկայութեամբ Յ. Սպէնդիարեանի և այլ անձանց, ասաց, «ոչ միայն Յովհ. Թումանեանը արտասանել է այս խօսքերը, որ գրել էք, այլ և շատ բան, որ դուք մոռացել էք գրել։ ես պատրաստ եմ վկայել, երբոր դատեանք»։ Նոյնը հաստատեց և Աբշակ Բաբեանը, իսկ Յ. Թումանեանց ասաց, որ նա լսել է Յ. Թումանեանցի ասածները երկրորդ մասը, իսկ ընչ վերաբերում է Կարապետ սպրպոպոսը նրա՝ Յ. Թումանեանի հացէին շռայլած գովասանքին, նա չէ լսել, զբաղված լսելով այդ ժամանակ։

Չը կամենալով երկար բանակռիւ մղել այդ առթով, ես առաջարկեցի միջնորդ դատարան, ուր ժողովին ներկայ գտվող պատգամաւորների վկայութեամբ կարելի էր հաստատել իմ ասածները և ցոյց տալ, որ Յ. Թումանեանը ոչ մի իրաւունք չունէր նկատել իմ ասածների մէջ անճշդութիւն կամ ստութիւն։ Յովհաննէս Թումանեան ընդունեց։ Սակայն որքան եղաւ իմ և շատերի զարմանքը, երբ մի երկու օր յետոյ Յ. Թումանեանը ինքը տպեց իբրև իր խօսած այն ամենը, որի մասին նա ինձ անուանեց ստախօս։ Հետևաբար, կարծեցի այլ ևս տեղիք չէ մնում միջնորդ դատարանի, թէև ես դարձեալ պնդում եմ նրա վրա և արդէն ընտրել եմ իմ կողմից դատաւորներ։

Այստեղ ես կարևոր եմ համարում ասածներս փաստերով ապացուցանելու, ցոյց տալու համար այն մարդկանց, որոնք մեղադրում են ինձ, թէ ես խիստ և անվայել լեզու եմ գործադրել Յ. Թումանեանցի դէմ, որ ես իրաւունք ունէի այդպէս վարվելու, որովհետև նախ առիթը ինքը Թումանեանը տուեց, երկրորդ, այլ կերպ չէ կարելի վարվել այդպիսի մարդկանց հետ, որոնք նոյն իսկ հթէ գրող լինեն, բայց հետևում են այն առածին թէ՝ «ասաց անզգամն ի սրտի իւրում, թէ ոչ գոյ Աստուած», այսինքն որոնք թեզիական նեղ կուսակցական շահերի համար ուրանում են ճշմարտութիւնը։

Յ. Թումանեանի մասին ես «Մշակի» № 288-ում (դեկտ. 25-ին) առաջին անգամ այսպէս գրեցի.

«Վ. Արծրունուց յետոյ խօսեց Յովհաննէս Թումանեան։ Այդ հարցը, ասաց նա, արծարծել է և «Հօրիզոնը» և թէ ես, թէ Լէօն, որ գրել ենք այդ հարցը. հաւատացէք պարոններ, թեթև սրտով չենք գրել, այլ մեծ զգուշութեամբ։ Կարապետ եպիսկոպոսը իմ անձնական բարեկամն է, ես նրան յարգողներից եմ, նա ևս ինձ յարգում է և բարեկամ է, ապացոյց հէնց այն, որ երբ նորերս Թիֆլիս էր եկել, նա եկաւ «Հօրիզոնի» խմբագրութիւնը և ցաւ յայտնեց, որ հայ ժողովուրդը ինձ, բանաստեղծիս, այնպէս չէ գնահատում, ինչպէս հարկն է (ձայներ ժողովի մէջից. «ինչ կապ ունի այդ խնդրի հետ». ծիծաղ)։ Եթէ «Հօրիզոնը» գրել է այդ հարցը հրապարակի վրա, հէնց իր Կարապետ եպիսկոպոսի պատուի պաշտպանութեան համար է գրել, որովհետև մեղադրանքը արդէն համատարած է, ժողովուրդը արդէն խօսում է այդ մասին, աւելի հրէշաւոր մեկնութիւններ է տալիս»։

Խնդրում եմ ընթերցողներին խղճմտանքով ասել, կայացաւ հատուածի մէջ որևէ վիրաւորական կամ անարգական բան Յ. Թումանեանի համար։ Եթէ նա, Յ. Թումանեանը, գտնում էր, որ կայ վիրաւորական կամ անճիշդ բան իր համար, կամ եթէ նա գտնում էր, որ ես ժողովի միւս մասերն ևս անճիշդ եմ նկարագրել, նա, ինչպէս կանէր ամեն մի օրինաւոր և բարեխիղճ մարդ, պէտք է ցոյց տար անճշդութիւնը, սխալները, ստութիւնները և թողնէր ընթերցողներին դաղափար կազմել։

Բայց նա այդպէս չէ վարվում և իր պատասխան յօդուածը «Հօրիզոնի» № 290-ում (28 դեկտ.) սկսում է ուղղակի լպիրշ հայհոյանքներով։

Հարցնում եմ, իրաւունք ունէր Յ. Թումանեանը պատասխանելու ինձ այդպէս և իրաւունք չունէր ես դրանից յետոյ, տեսնելով, որ նա ինչպէս ուրանում է ամեն բան, ինչպիսի ոճ է գործածում, որակել նրա վարմունքը խուլիգանութեամբ։

Այժմ ես առաջ կը բերեմ Յ. Թումանեանի մի այլ յօդուածը, տպված «Հօրիզոնի» № 293-ում.

«Եթէ Կարապետ եպիսկոպոսը ինքը գայ ասի թէ ես կուսակցական եմ եղած կամ իրան թշնամի—ետ եմ առնում իմ բոլոր խօսքերը։ Ընդհակառակը, մինչև այսօր մենք եղել ենք բարեկամներ։ Մօտ օրերս էլ Թիֆլիս նա իմ տանն էր։ Նա եղել է իմ գրական ջերմ բարեկամներից. մինչև անգամ վերջին օրերս մարդկանց ներկայութեամբ, ասում էր՝ հայոց մամուլը (ձեռքս մեկնելով Հ. Ա.-ին) քեզ լաւ չէ գնահատել, ես հրապարակական դատախօսութիւն եմ կարդալու այդ մասին և այլն»։

Մի՞թը նոյնն է, ինչ որ ես ևս գրել եմ։

Համեմատեցէք, խնդրեմ, ընթերցող այս խօսքերը դրածների հետ և տեսէք իրաւունք ունէր Յ. Թումանեանը վեր կենալ հերքել և ասել թէ ես սուտ եմ գրել։

Ցույց տալու համար, որ ուրիշները նույնպէս նկատել են Ց. Թումանեանի այդ հակասական վարմունքը, ես առաջ կը բերեմ այստեղ Գետաշէն գիւղից յունվարի 10-ին Մոսկէս Եպիսկոպոսեանի ինձ գրած նամակի հետեւեալ պարբերութիւնը.

«Զը գիտեմ ինչպէս վերջացաւ ձեր և Թումանեանի վէճը։ Ես չը կարդացի «Մշակի» մէջ ձեր հրաւէրը այդ մասին իմ կողմից լրագրով յայտնելու խօսքի ճշմարտութիւնը. միայն ուրիշներից լսեցի, որ Թումանեանը «Հօրիզոնի» մէջ խոստովանվել է, որ այն խօսքերը ինքն ասել է. ուրեմն դրանով էլ պիտի վերջացած համարել վէճը»։

—

Սակայն, քանի որ Ց. Թումանեան գըտնում է, որ վերջացած չէ, ես ուրախութեամբ ընդունում եմ առաջարկած միջնորդ դատարանը և իմ կողմից դատաւորներ եմ ընտրում Ցով. Սպենդիարեանին, Աւետիք Եղեկեանին և Ցար. Դասպարեանին։ Մնում է, որ Ց. Թումանեանն ևս նշանակէ իր դատաւորներին։ Միջնորդ դատարանը կը քննէ և «Հօրիզոնի» խմբագրութեան յարուցած հարցը, որի մասին նա դիմումն էր արել «Մշակի» խմբագրութեան և որն ես անյարմար եմ նկատում ինչ-ինչ պատճառներով հրապարակօրէն քննել։

—

Այժմ մի քանի խօսք այն պարոններին, որոնք բողոք են յայտնում և ասում՝ թէ պէտք է յարգել գրիչը և մամուլը։ Դրանցից մինը, մի պարոն, վրդովվել է, որ ես Ց. Թումանեանի մասին գործ եմ դրել խիստ լեզու։ Նրա այդ բողոքը, վրդովմունքը որևէ նշանակութիւն կունենար, եթէ նա հաւասարապէս վրդովմունք յայտնէր իրեւ անաչառ և արդարադատ մարդ և Ց. Թումանեանի վարմունքի մասին, որ առաջինն է սկսել հայհոյել ինձ և անվայել լեզու գործածել։ Դուրս է գալիս ըստ այդ պարոնի և նրա նման մտածողների, որ Ց. Թումանեանը իրաւունք ունի հայհոյել, ամենագռեհիկ ոճեր գործածել, ստախօս անուանել իր հակառակորդներին, իսկ սրանք իրաւունք չը պէտք է ունենան նրան պատասխանելու նոյն ձևով, որովհետև Ց. Թումանեանը քանաստեղծ է։ Կարծեմ, ես ևս հայ գրականութեան և մամուլի մէջ մի բոլորովին անծանօթ մարդ չեմ։ Ինչու այդ պարոնները գրչի և մամուլի յարգանք չեն քարոզում Ց. Թումանեաններին։ Ֆրանսիական հանճարաւոր մի գործիչ Լէսսէպս (որի առաջ Թումանեանը մի ոչնչութիւն է), չը նայելով որ ահագին արժանիքներ ունէր, բայց երբ Պանամայի գործի մէջ անբարոյական վարմունք ունեցաւ, ֆրանսիացիները մի բօպէ անգամ չը վարանեցին ամենախիստ լեզու գործածել նրա դէմ։ Ճըշմարտութիւնը կեղծողների և այն անձանց դէմ, որոնք ասում են իրանց սրտերում թէ «ոչ գոյ Աստուած», այսինքն «ճշմարտութիւն», պէտք է անինայ լինել, իսկ մեր մի քանի գրչակների թէօրիան, թէ Ց. Թումանեանը կարող է ամեն տեսակ խուլիգանութիւն գործել, ոչ մի յարգանք չը տածել դէպի միւս գրողները, դէպի հակառակորդ մամուլը, իսկ սրանք միայն պարտաւոր են նրա վերաբերմամբ կօրրեկտ լինել, նմանում է այն վայրենի երիտասարդ հօտէնտօտի սածին, որ թէ՝ «երբ ես եմ ուտում մարդու միսը, լաւ է, իսկ երբ իմ միսն են ուտում, վատ է»։

—

Մի երկու խօսք ևս «Հօրիզոնի» մէջ տրպւած Կարսից, Երևանից և Կ. Պոլսից գրված նամակների առիթով։ Ինչպէս ամեն մի առողջ, թարմ հօտի մէջ գտնվում են «քոսոտ ոչխարներ», նոյնպէս և ամեն մի օրինաւոր հասարակութեան մէջ գտնվում են տականքներ։ Ահա այդ տականքների ներկայացուցիչներ զանազան Տէր-Սաղաթելեաններ, Շէյխեանցներ և tutti quanti լոկ թայֆայական նկատումներով հանդէս են եկել իրանց անարգ ստախօսութիւններով։ Պատասխանել այդպիսի մարդկանց, կը նշանակէր վիրաւորել մարդկային արժանապատուութիւնը, ուստի և թողնենք այդ բարոյական դիակներին և վարձկաններին թաղել իրանց մեռելները։

Միայն մի փաստ բերենք այդ մարդկանց բարոյական և հոգևոր քոսոտութիւնն ու ախտաժէտութիւնը որակելու համար, փաստ, որ ինքնին ամեն բան է ասում և ցոյց է տալիս նրանց ով լինելը։ Կարսի և Սարիղամիշի այդ պատուական պատգամաւորները նկարագրում են ամբողջ ժողովը, այն էլ, ի հարկէ, իրանց ձևով և գոյնով, բայց մի գլխաւոր դէպք բոլորովին չեն յիշում, այն է «Հայրիկեան ֆօնդի» անհետացման առիթով եղած երկար խօսակցութիւնները, Բագրատ վ.-ի տուած բացատրութիւնները։ Ինչու, որովհետև այդ անհետացման հերոսները պատկանում են թայֆայականներին։ Սրանով ամեն բան ասված է։

Ազգային ժողովի փոքրամասնական խմբակը կոչում է իրան «ազատական». այդ չակերտաւոր ազատական խումբը գրեթէ ամբողջովին բաղկացած է «դաշնակցականներից»։ Հասկանալի է այժմ, թէ Թիւրքիայի «ազատականները» մինչև ի կրճատել առամանց կատաղած պէտք է լինէին, երբ ազգային ժողովի կողմից ես նշանակվեցի ներկայացուցիչ Թիւրքիայի հայութեան։

Եւ ահա նրանք շտապում են յայտնել և «Հօրիզոնն» ևս տպել է նրանց անպատկառ ստախօսութիւնները թէ՝ 1) ես ինքս եմ խնդրել, որ ինձ ընտրեն ներկայացուցիչ, 2) Դուրեան պատրիարք հաւանութիւն է տուել իմ ընտրութեան, որպէս զի կարողանայ ազատվել «Մշակի» կողմից իր կաթողիկոսական թեկնածութիւնը, 3) «ազատական» (իմա դաշնակցական-սոփայի) երեսփոխանները զայրացած են, որ ինձ պէս «հակաազատականի» է յանձնել Թիւրքիայի հայութեան ներկայացուցչութիւնը։

Այս բարբաջանքներին միայն այս կարող եմ պատասխանել. «Աստուած չը տայ, որ ես ազատական» լինեմ այն մտքով, որ հասկանում են դաշնակցականները և Մէֆիստոֆելները. ես կեանքումս ոչ օսիայի եմ եղել, ոչ բռունցքի, դաշոյնի և սուրի կողմնակից և ոչ ևս թշուառ հայ ժողովրդից բանի և տէրբօրով կորած փողերով ապրող, ինչպէս եղել են և կան այդ «ազատականներից» շատերը։ Իսկ Դուրեան պատրիարքի մասին գրածը կատարեալ և անպատկառ ստութիւն է, որպիսին թոյլ տալ կարող էր միայն Ց. Թումանեանի լրագիրը։ «Մշակի» զեկավարները և Դուրեան իրանց ամբողջ կեանքում իրար նոյն իսկ մի հասարակ այցեքարտ չեն ուղարկել։

Իմ ընտրութիւնս ես բացատրում եմ նրանով, որ Թիւրքահայոց ազգ. երեսփոխական ժողովը կամեցել է շեշտել իր լիակատար դժգոհութիւնը, պարսաւանքը «Դաշնակցութիւն» կոչված կուսակցութեան, որի գաղափարական հակառակորդն եմ և կը մնամ միշտ, այն խորին համոզմունքով, որ այդ կուսակցութիւնը իր ներկայ կարգի անհամակրական կազմակերպութեամբ խորապէս վնասակար է հայ ազգի գոյութեան և զարգացման համար։ Բովանդակ հայ ժողովուրդը և հայութեան լաւագոյն մտաւոր և բարոյական ոյժերը ծառացած և ըմբոստացած են այդ աւերիչ և կործանարար ոյժի դէմ և ամեն մի սրատես հայ պէտք է ըմբոստանայ նրա դէմ, ինչպէս պէտք է ըմբոստանայ ամեն մի բռնապետութեան դէմ։

Հ. Առաքելեան

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՕՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Վրաց թատրօնում տեղի ունեցած վերջին ներկայացումը գրաւել էր մեծ թիվ հասարակութիւն, ամսիս 13-ին։

Այդ օրը դերասանուհի Կարգարեթէլիի բենեֆիսն էր։

Մեծ աշխոյժով խաղացվեց Սումբաթովի «Դաւաճանութիւն» պիէսը։

Բենեֆիցիանտուհին ստացաւ մի քանի ծաղկեփնջեր և կողովներ։

Կիրակի, ամսիս 16-ին, կը կայանայ Վ. Գունդայի բենեֆիսը։

Կը խաղացվի «Մինգրելիայի արքայ Լէվանը» պատմական պիէսը։ A.

ԹԱՏՐՕՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Այսօր, Զուբալովեան ժողովրդական Տանը, հայ թատերասէրների խումբը կը ներկայացնէ «Ցիմար» պիէսը։

— Յունվարի 20-ին, Արքունական թատրօնում տեղի կունենայ տ. Դուրեան-Սրմէնեանի բենեֆիսը։ Կը խաղացվի յայտնի «Հէնրիխ Նավարացի» պիէսը։

— Մօտ օրերս Անտոն Էյիէնվալդը Արքունական թատրօնում բեմ կը հանէ բոլորովին նոր մի օպերա։

— Այսօր Արքունական թատրօնում երգչուհի Վան-Բրանդի երրորդ դասարօնն է։ Կը տրվի «Տայիս» օպերան։

— Վաղը ցերեկով օպերային խումբը կը տայ «Գենզել և Գրետէլ» ու «Տօնածառ» օպերաները։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Բամանօվների տան թագաւորութեան 300-ամեակի տօնման յանձնաժողովը որոշել է յօբելեանը կատարել 1913 թ. փետրվ. 21-ին։ Հարցի վերջնական լուծումը կախված է մինիստրների խորհրդից։

— Կիէվի համալսարանից ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի կարգադրութեամբ արձակվեցին 11 ուսանողներ։ Դեներալ-նահանգապետը բոլորին էլ աքսորեց Կիէվից։

— Սեվաստօպոլից «Н. В.»-ին հեռագրում են. «Մկրտութեան օրը մրրիկը մեծ աւերումներ գործեց։ Զարդվեցին և ջրասոյզ եղան բազմաթիւ նաւեր և նաւակներ։ Քաղաքային անագին ծովափնեայ շինութիւնը քանդվեց և տակովն արաւ երեք հոգու։ Ծովափը լի է նաւերի բեկորներով։ Վնասները շատ մեծ են։ Ցամաքի վրա կատաղի փոթորկի հասցրած վնասները նոյնպէս չափազանց խոշոր են։ Փոթորիկը շարունակվում է»։

— Հանգուցեալ Աւետիս Ղուկասեանի կտակի մասին վաղը մենք կը հրատարակենք մի ձեռնհաս անձի կողմից գրված մանրամասն պատմութիւն։ Այսօր պէտք է միայն յայտնենք, որ կտակի զօրութեամբ, ամբողջ հարստութիւնը — անշարժ թէ շարժական գոյքը, «Թամարա» շոգենաւը, Թիֆլիսի շքեղ տունը և այլն — անցնում են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի և Կ. Պոլսի պատրիարքի տրամադրութեան ներքոյ՝ Թիւրքահայաստանում մի բարձրագոյն դպրոց հիմնելու համար։

— Թէհրանում ներքին գործերի մինիստր Էյն-ուդ-Դովլէն հրաժարական տուեց, որը ընդունվեց։ Ըստ երևոյթին իշխանութեան ղեկը յանձն կառնէ դարձեալ Սիպէհդարը։

— Պետերբուրգի Դիտութեանց ճեմարանը Թիւրքեստան է ուղարկում սէյսմիքական արշաւախումբ՝ երկրաշարժի պատճառները ուսումնասիրելու նպատակով։

— „Земщина"-ն հաւատացնում է, որ համալսարանական կանոնադրութեան նախագիծը նորից յանձնվելու է Պետական Դումային։

— Պետերբուրգի համալսարանից արձակվեցին չորս ուսանողներ։

Լուրերին նայած, զինուորական մինիստր Սուխոմլինովը հրաժարական է տալու։ Թեկնածուներ համարվում են գեներալ Իվանովը, Զարուբաէվը և Դենդրոսը։

— Պետերբուրգի բնակիչների թիւը վերջին վիճակագրութեան համաձայն, 1.900,500 հոգի է։

— „Ут. Рос.„ լրագրի մէջ կարդում ենք, «Հայ հոգևորականութեան աչքի ընկնող ներկայացուցիչներից մէկից *), որ Կովկասից եկել էր Պետերբուրգ, գողը յափշտակել է մի արկղ, որի մէջ գտնվում էր մի թանգարժէք Աւետարան մագաղաթի վրա, հին հայերէն լեզուով։ Աւետարանի երեսը ծածկված է գոհարներով, սաֆիրներով ու այլ թանգագին քարերով։ Աւետարանի արժէքը, որ բերված էր պատճէնը հանելու թանգարանի համար, չափազանց խոշոր է։

*) Ոչ ապաքէն Բագրատ վարդ. Վարդազարեան, որ յիրաւի մեկնել է Ռուսաստան։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ԲԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ԲԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսաղիքային հիւանդութիւններ։
Պրոֆ. Mathien-ի մանագիտական կլինիկայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը { առաւ. ժ. 9—11. երեկ. ժ. 5—7.
Եկիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 1067.
(օ. մ.) 1179. 100—52

ԲԺԻՇԿ
Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Ականջի, բերանի, բկի, հիւանդութիւններ,
Ընդունե. (առաւօտեան 9—1 ժամը.
լուծիչը (երեկոյեան 5—7 ժամը.
Վկեսամինսկայա փ. № 13, տ. Սէյլանովի, 3-րդ գիմնազիայի կողքին։
(օ. մ.) 1227. 100—32

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՅԼԵՒՍ ՀԱՐԿԱՒՈՐ ՁԵՆ
ԳԵՐԵԶՄԱՆԴԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ
ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ
ՄԵՂՔԵՐ
տղամարդկանց և կանանց նկարներով, աշխատութիւն բժշկականութեան դոկտոր, հոգեկան հիւանդութիւնների նեարդաբանութեան Նիւ-Եորկում, պրոֆ. Վիլեամ Համոնդի։
ԳԻՆՆ է պօստի ծախքով 1 ր. 25 կ.
Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный Магазинъ „Гуттенбергъ", Г. И. Галустяну.
(օ. մ.) 51. 3—1

Հոյս տեսաւ
ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ
III պրակը
ԳԻՆՆ է 50 կոպէկ
I և II պրակները Կովկասեան ուսումնական շրջանի հոգաբարձուի կողմից թոյլատրված են գործածութեան միջնակարգ դպրոցներում։ Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցին, իսկ հեղինակին՝ Սէրգանդրօպոլ, Լևոն Մանուէլեանին։
(օ.մ.) 16. 3—3

Հոյս տեսաւ
ԳԻՒՂԱՑԻ ԲԻՒՏՆԷՐԸ
ՊՕԼԷՆՑԻ
Գերմ. թարգմ. Ս. Թառայան
Հրատար. «Գուտտենբերգ» գրավաճ., 531 երես, գինն է պօստի ծախքով 1 ր. 25 կ.։
Դիմել՝ Тифлисъ, Книж. магазинъ „Гуттенбергъ"- Г. И. Галустяну.
(օ. մ.) 35. 3—2

№ 4711
ՎԱՐԴԻ
ԲԻՒՐԵՂԵԱՅ
ՍԱՊՕՆ
անպայման անհրաժեշտ է կաշուի և երեսի գոյնի բարիօնալ հոգացողութեան համար։
Դիցէրինի մեծաքանակ բովանդակումն, օրենաւորիւն՝ փրփուրի շատութեան պատճառով, վարդի բնոյթ անուշահոտութիւն,—ահա յատկութիւններ, որոնք զանազանում են այդ սապօնը։
ԳՆՈՒՐԸ 25 ԿՕՊ.
Իսկականը միայն մարկայով № 4711
ՖԵՐԴ. ՄԻԻԼԳԻԷՆՍ
Պարֆիւմէրիա № 4711 Կէօլնում՝ Ռէյնի վրա։
Հիմն. 1792
ԲԱԾ. ԲԻԳԱՑՈՒՄ
Մատակ.-ատ Բարձ. Պատատ.
Ծախվում է դեղատներում և դեղատն. ու պարֆիւմ. խանութներում։
PARFUMERIE F. MÜLHENS № 4711
(M. 436432/436450) 33. 11—1

Ներսիսեան Հայոց Հոգեւոր Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը սրանով յայտարարում է, որ յունվարի 18-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին, դպրոցի խորհրդարանում նշանակված է աճուրդ կապալով տալու դպրոցական խանութների քանդելու գործը, որոնք գտնվում են Սօլդատսկայա և Պուշկինսկայա փողոցներում։ Աճուրդին մասնակցել ցանկացողները կարող են ծանօթանալ բոլոր պայմանների հետ Հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ, ամենայն օր, ցերեկվայ ժամը 9-ից մինչև 3-ը։

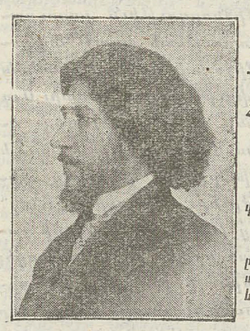

ՀԻՊՆՕՏԻԶՄ
ԴՈՒՔ ԿԱՐՈՂ ԷՔ ՀԻՊՆՕԶԱՑՆԵԼ
Հիպնոտիզմը բնական ծիրը չէ։ Ամեն ոք կարող է տիրապետել այս խորհրդաւոր գիտութեան։

Հիպնոտիզմ սովորելը նոյնքան հեշտ է, որքան ուտել խմելը։
Հիպնոտիզմը կը բժշկէ հիւանդութիւններ և կուղղէ մոլութիւններն ու վատ բարքերը։
Հիպնոզական ցուցահանդէսները չափազանց զուարճալի են։
Սովորեցէք հիպնոզացնելու արուեստը։ Մշակեցէք ձեր մէջ ներշնչելու զօրութիւնը և այդ զրանչելի ոյժի միջոցութեամբ դարմանեցէք հիւանդութիւններ, ուսուցանեցէք ցուցահանդէսներ թատրոններում կամ մասնաւոր սրահներում և գաւառ պրոֆէսիոնալ հիպնոտիստ։
Սովորելու ծախքը շատ չնչին է։
Ստացէք իմ «Ինչպէս հիպնոսացնել» պատկերազարդ գրքոյկը, որը կը տայ ձեզ լիակատար բացատրութիւն հիպնոտիզմի, Մեսմերիզմի, Հոգեբուժութեան, Ներշնչման, Հոգեստուգութեան և Տելեպաթիի մասին։ Այս գրքոյկն ստանալու համար պէտք ուղարկել 10 կոպէկի նամակագրական ճանապարհածախքի համար։
ԳՐԵՑԷՔ ԱՅՍՕՐ։ Գրեցէք ձեր անունն ու հասցէն որոշ։
Դիմել հետեւեալ հասցէով՝ Америка. Haroutun Shekerjian. 3758 Indiana Ave. Chicago Ill. U. S. A.
(հ.շ) 689. 100—62

Առեւտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրինութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
Թիֆլիս, Միքայէլեան պր. 24/2.
Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առեւտրական կրթութիւն։
Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ։
Դասընթացքներ կատարվում են կուրսերում՝ Լոնդոնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձեւով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշուապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկան, բանկային և գործարանական). 2) Առեւտրական թուաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսդիտութիւն (առեւտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առեւտրական թղթակցութիւն. 6) Թուաբանութիւն համարիչի վրա. 7) Պայիչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումն). բ) ոչ պարտադիր. 1) ՕՏԱՐ ԼԵԶՈՒՆԵՐ. 2) ազարդութիւն. 3) դակտիլոգրաֆիա (բեմինդտօն և ուր.) և 4) առեւտ. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Զարմունքները կատարվում են և դատ-դատ։ Ունկնդիրների թիվ չատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ին։ Խրնդիրների ընդունելութիւնը 10—12 և 4—7 ժամը։ Ծրագիրը և կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի չէնքերում։
Կուրսերի հիմնադիր՝ առեւտ. գիտութեան կանդիդատ՝
(ա.օ.) 24. 0—5 Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1911 թ.
ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍ
ամենակիսամեայ — երրորդ տարի
որը լոյս է տեսնելու Թիֆլիսում շաբաթը մի անգամ.
«ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍ»-ը առաջիկայ տարում ունենալու է աշխատակիցների ուժեղացրած կազմ։
«ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍ»-ի իւրաքանչիւր համարը լինելու է պատկերազարդ։
«ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍ»-ը հայոց մէջ միակ գիւղատնտեսական շաբաթաթերթն է։
Բաժնեգինը «ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍ»-ը առաջիկայ 1911 թւականին տալու է իր բոլոր ՏԱՐԵԿԱՆ բաժանորդներին
ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ.
1) Գիւղատնտեսական Օրացոյց 1911 թւականի - պատկերազարդված մօտ 40 նկարներով. գիւղատնտեսական զանազան ճիւղերին վերաբերեալ բազմաթիւ յօդուածներով և հարուստ տեղեկատու բաժնով՝ 3—4 տող. թերթից—մարտին
2) Բանջարների լաւագոյն սերմեր 1911 թւականի համար, դրանց յանձնու եղանակների ցուցմունքներով։
3) «Գիւղատնտեսական մեքենաների և գործիքների ընտրութիւնը», կազմեց Ա. Աթանասեան։ Պատկերազարդ ձեռնարկ ամեն մի մարդու համար, որ պարապում է գիւղատնտեսութեամբ։
Բոլոր ձրի նուէրները բաշխվում են 3
ՐՈՒԲԼԻ «ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍ»-ը հայ գիւղացիութեան և գիւղատնտեսութեամբ պարապողների համար եղել է անցեալ երկու տարիներում միակ թերթը, որից ընթերցող երը քաղել են գիւղատնտեսական զանազան ճիւղերին վերաբերեալ գործնական խորհուրդներ և ցուցմունքներ։
«ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԸ»-ը աչքի առաջ ունի ոչ միայն Ռուսաստանում՝ Կովկասում և Անդրկովկասում ապրողների գիւղատնտեսական կարիքները, այլ և Թիւրքահայաստանի, Պարսկաստանի և Անդրկասպեան երկրի։
ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ
Ռուսաստանում — Տարեկան 3 ր. Կէս տարին 2 ր.
Արտասահմանում — Տարեկան 4 ր. Կէս տարին 2 ր. 50 կ.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.